

KARADAĞ

ÜLKE RAPORU

Hazırlayan : **İsmail Erkan SARISAÇLI**
Ankara - March, 2011

T.C. Başbakanlık
Dış Ticaret Müsteşarlığı
İHRACATI GELİŞTİRME ETÜD MERKEZİ

► Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeler

Temel Sosyal Göstergeler

Dil	Karadağca (Montenegrin)
Başkent	Podgorica
Yüzölçümü	13.812 km ²
Nüfus	666.730
Başlıca Şehirler	Podgorica, And Herceg Novi, rjevetica, Bar, Berane, Bijelo, Polje, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kolasin, Kotor, Mojkovac, Niksic, Plav, Pljevlja, Pluzine, Podgorica, Rozaje, Savnik, Tivat, Ulcinj ve Zabljak'dır.
Doğal Kaynaklar	Boksit
İklim	Akdeniz iklimi, ülkenin kuzey kısmında karasal iklim

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Montenegro Country Report, October 2009

Karadağ 2006 yılında bağımsızlığını ilan etmiş, yeni bir Balkan ülkesidir.

Temel Ekonomik Göstergeler

	2005a	2006a	2007a	2008b	2009b
GSYİH (milyon \$)	2.161	2.697	3.843	4.908	4.476
Büyüme (%)	4,0	8,6	10,7	7,5	-5,0
Enflasyon (ortalama; %)	3,4	2,1	4,3	8,6	3,5
Nüfus (milyon)	0,62b	0,62b	0,62b	0,63	0,63
İhracat (milyon \$)	574	814	903	779	518
İthalat(milyon\$)	1.214	1.881	2.742	2.897	1.817
Cari İşlemler Dengesi (milyon \$)	-192	-667	-1.130	-1.434	678
Toplam Dış Borç (milyon\$)c	828b	1,060b	1,633b	2,169	2,411

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Montenegro Country Report, October 2009

Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

Karadağ'ın üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar; CE, CEI, EAPC, EBRD, FAO, IAEA, IBRD, ICAO, ICCT, ICRM, İDA, IFC, IFRCŞ, ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO (sorumlu), ITU, ITUC, MIGA, NAM (gözlemci), OPCW, OSCE, PCA, PFP, SECI, UN, UNESCO, UNHCR, UNIDO, UNMIL, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO (gözlemci).

► Genel Bilgiler

Coğrafi Konum

Karadağ, Güneydoğu Avrupa'da, Adriyatik denizi ve Sırbistan arasında 42 derece, 30 dakika Kuzey, 19 derece, 18 dakika Doğu koordinatları arasında yer almaktadır. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Kosova ve Sırbistan ile kara sınırı olup, 293,5 km uzunluğunda Adriyatik Denizinde kıyı şeridi vardır.

Siyasi ve İdari Yapı

Karadağ'ın eski halkı Arnavutlardan oluşur. VII. yüzyılda, İmparator Herakliyus zamanında Sırlar da buraya yerleşmiştir. Osmanlılar Rumeliye geçip fetihlere giriştikleri sıralarda Karadağ Venedik Cumhuriyetine tabi idi. Fatih zamanında Karadağ Osmanlı hakimiyetine girmiş, Fatih tarafından karadağa bir nevi özerklik verilmiş olup, bu özerklik 1878 yılında Osmanlıdan ayrılana kadar kullanılmıştır.

Karadağ dağılan Yugoslavya'yı oluşturan altı Cumhuriyetten biriydi. 2003 yılında Sırbistan-Karadağ olarak daha esnek bir federasyonda yer almış, daha sonra 21 Mayıs 2006'da yapılan referandum ile bu federasyondan bağımsızlık kararını almış, 3 Haziran 2006 da Karadağ bağımsızlığını ilan etmiştir.

Karadağ bugün Cumhuriyet idaresine sahiptir. Devlet Başkanı: Filip Vujanovic, Başbakan : Milo Djukanovic olup, 81 milletvekili sandalyesi vardır. Seçimler dört yılda bir yapılmaktadır.

Nüfus ve İşgücü Yapısı

Karadağ'ın 2010 yılı tahmini nüfusu 666.730'dur. Nüfusun büyüme oranı -0,777'dir. Doğum oranı 1000 kişide 11,09, ölüm oranı 1000 kişide 8,76'dır. Toplam nüfusta erkek kadın nüfus oranı 99 erkek nüfusa /100 kadın nüfus şeklindedir. Nüfusun % 60'ı şehirlerde oturmaktadır. Şehirleşme oranı % -0,8'dir.

Nüfusun % 43'ünü Karadağlılar, % 32'sini Sırp, % 8'ini Boşnaklar, % 5'ini Arnavutlar, geriye kalan % 12'sini de Müslümanlar, Hırvatlar, Romanlar (Çingeneler) oluşturmaktadır.

Dini açıdan nüfusun % 74,2'sini Ortodokslar, % 17,7'sini Müslümanlar, %3,5'ini Katolikler, 0,6'sını diğer dinlere mensup olanlar, % 1'ini ataistler ve % 3'ünü dini inançları belirlenememiş olanlar oluşturmaktadır.

Karadağ'da konuşulan dillerin % 63,6'sını Sırpça, % 22'sini resmi dil olan Karadağca, % 5,5'ini Boşnakca, % 5,3'ünü Arnavutca ve geriye kalan % 3,7'sini belirlenemeyen diller oluşturmaktadır.

Doğal Kaynaklar ve Çevre

Karadağ'ın doğal kaynakları arasında boksit, kömür madenleri ve hidroelektrik enerjisini saymak mümkündür. Karadağ topraklarının % 13,7'si tahıllar, yağlı tohumlar, baklagiller gibi yıllık bitkiler oluştururken, % 1'ini üzüm bağları ve meyve bahçeleri gibi çok yıllık bitkiler oluşturmaktadır. Karadağ topraklarının geriye kalan % 85,3'ü diğer amaçlarla kullanılmaktadır. Karadağın % 54'ü (743 609 hektarı) ormanlık alan olup, 212 000 hektarı yüksek ekonomik değere sahiptir.

Dahil Olduğu Uluslararası Anlaşmalar

Karadağ Hava Kirliliği, Bio Çeşitlilik, İklim Değişikliği, İklim Değişikliği-Kyoto Protokolü, Çölleşme, Zararlı Atıklar, Deniz Hukuku, Deniz Hayatının Korunması, Ozon Tabakasının Korunması, Gemi Kirliliği gibi anlaşmaları imzalamış olmakla birlikte henüz onaylamamıştır.

Genel Ekonomik Durum

Ekonomik Yapı

Karadağ, Milosevic döneminde ekonomisini federal kontrolden ve Sırbistan'dan ayırarak kendi merkez bankasını oluşturmuştur. Para birimi olarak Yugoslav Dinarı yerine önce Alman Markını daha sonra da Avro'yu resmi para birimi olarak benimsemiş, kendi gümrük tarifelerini oluşturup, kendi bütçesini kendisi idare etmeye başlamıştır. Sırbistan ile olan gevşek politik bağların çözülmesi ile birlikte 2006 yılında Karadağ ve Sırbistan pek çok uluslararası mali kurumdaki ortak üyeliklerini de ayırmışlardır. Karadağ daha sonra 18 Ocak 2007'de Dünya Bankası ve IMF'ye üye olmuştur. Daha sonra Ekim 2007 'de Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuş, AB ile üyelik anlaşması imzalamıştır. Karadağ 15 Aralık 2008'de AB'ye üyelik başvurusunu yapmıştır. İşsizlik ve bölgesel eşitsizlik kalkınmada anahtar politik ve ekonomik problemlerdir.

Karadağ, önde gelen sanayi kuruluşu alüminyum kompleksini ve mali sektörün önemli bir kısmını özelleştirmiştir. Bugün turizm sektörüne doğrudan yabancı yatırım çekmeye başlamıştır. Küresel kriz Karadağ'ı da olumsuz yönde etkilemiş, sıkışan krediler yüzünden alüminyum ihracatı düşmüş, gayrimenkul sektörü gerilemiştir.

Ekonomik Performans

Karadağ'ın 2009 yılı tahmini gayri safi milli hasılası satınalma gücüne göre 6,708 milyar ABD Doları, resmi döviz kurlarına göre 4,496 milyar ABD Dolarıdır.

Gayri safi milli hasılanın tahmini büyüme oranları; 2007 yılında % 10,7 2008 yılında % 7,5 ve 2009 yılında % -4 olmuştur.

Kişi başına gayri safi milli hasıla 2007 yılında 9.500, 2008 yılında 10.300 ve 2009 yılında 9.800 ABD Dolarıdır.

İş gücü toplamı 2004 yılı itibarıyla 259.100 kişi olup, bu iş gücünün % 2'si tarım alanında, % 30'u sanayide, % 68'i hizmetler sektöründe çalışmaktadır.

Enflasyon

Karadağ'da tüketici fiyatları enflasyon oranı 2007 yılı itibarıyla % 3,4'dür.

Hayat Standardı ve İşsizlik

Karadağ'da kişi başına milli gelir 2007 yılında 9.500, 2008 yılında 10.300 ve 2009 yılında 9.800 ABD Doları tahmin edilmiştir. 2007 yılı itibariyle işsizlik oranı % 14,7 tahmin edilmektedir. Yine 2007 yılı tahminlerine göre yoksulluk sınırı altında olanlar toplam nüfusun % 7'sini oluşturmaktadırlar.

Sektörler

Tarım ve Hayvancılık

Tarımsal Üretim İstatistikleri

	2004	2005	2006	2007
Bitkisel Üretim (1000 Ton)				
Tahıllar	-	2,6	2,5	-
Üzüm ve Şarap	-	35,1	-	37,6
Tütün	-	0,398	0,419	1,3
Meyve ve Sebzeler	-	153,9	-	321,3
Patates	-	132,8	132,8	-
Hayvan Sayısı (1000 Baş)				
Sığır	169,3	117,8	114,9	-
Süt sığırı	112,0	82,8	79,5	-
Koyun ve Keçi	254,4	254,9	249,2	-
Domuz	27,2	10,7	13,3	-
Kümes hayvanları	817	838	890	-

Kaynak: Eurostat, FAO, Karadağ İstatistik Ofisi

Karadağ'ın toplam yüzölçümü 13.812 kilometre kare olup, bu yüzölçümün yaklaşık % 38'ini (518.067 hektar) tarım alanları kaplamaktadır. Bu tarım alanları Karadağ için önemli ekonomik kaynaktır. Tarım alanlarının %65'i özel mülkiyettedir. Ortalama işletme büyüklüğü 5 hektar olup, tarım arazilerinin sadece % 12'si başta mısır, buğday ve patates olmak üzere tek yıllık bitkilerin üretimi ile meyve bahçeleri ve üzüm bağlarına ayrılmıştır. Geriye kalan % 88 oranındaki tarım arazilerini çayır ve meralar oluşturmaktadır.

Karadağ'da tarımsal ürünlerin ticari maksatla üretimi / gıda sanayi, şarapçılık (en önemli ihrac kalemi) ve kısmen de süt sanayi hariç, daha işin en başındadır.

Karadağ'da bitkisel üretimde patates önemli bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Tahıl üretimi ihmal edilebilir boyutta olup, Karadağ'ın tarımsal üretimi esasen sığır, koyun ve keçi başta olmak üzere hayvancılığa dayanmakta ve en önemli ürünler süt ve et olmaktadır. Tarımsal üretimin % 60'ını hayvancılık oluşturmaktadır.

Meyve ağaçlarının önemli bir kısmını ise narenciye ve zeytin ağaçları oluşturmaktadır. Karadağ'da yetişen sebze ve meyveler arasında domates, biber, salatalık, erik, elma, üzüm, narenciye, yaban mersini, orman ürünleri arasında, yenilebilir mantarlar, yabani tıbbi bitkiler sayılabilir. Ayrıca bal üretimi, balıkçılık ve doğal kaynak suları da Karadağ'ın ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Turizm

Karadağ'ın ekonomisinde turizm önemli bir paya sahiptir. Karadağın 175 mil uzunluğundaki adriyatik sahili yaz turizmi için, iç kısımlardaki dağlık bölgeler kış turizmi için büyük olanaklar sunmaktadır. Bu nedenle Karadağ turizmini geliştirmeye yönelik önemli projeler hazırlanmış olup, yabancı yatırımcılar için fırsatlar sunmakta, teşvikler vermektedir.

Karadağ turizminin en büyük sıkıntısı ulaşım olup, Tivat havaalanı uçuşları sınırlıdır. Dubrovnik havaalanından turizm merkezlerine ulaşım 2,5 saat sürmektedir.

Budva Karadağ'ın en önemli tatil mekanıdır. Becici kumsalları ile ünlü olup, su sporları imkanı vardır. Petrovac ise her yaşta ziyaretçi cezbetmektedir. Tara nehri üzerindeki 82 km uzunluğundaki kanyon Colorado'daki Grand Kanyon'dan sonra dünyanın en büyük ve en derin kanyonudur. Biogradska gora ulusal parkı Avrupa'daki en bakir ormanlardan biridir. Dört ulusal park Karadağ'ın %7 sini kaplamaktadır. Kotor şehri UNESCO tarafından dünya mirası listesine alınmıştır. Tüm bunlar Karadağ'ı bir turizm ülkesi yapmaktadır.

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (World Travel and Tourism Council, www.wttc.org) 2010 yılı raporuna göre turizm hizmetlerinin Karadağ'ın Gayri safi Yıllık Hasılasındaki payı 2010 yılında %20,3 olacaktır (678 milyon avro). Bu oranın 2020'de % 26 olacağı tahmin edilmektedir. 2010 yılında toplam iş gücünün % 17,4 ünü oluşturan 30 000 kişi turizm hizmetlerinde çalışmaktadır. Turizm sektörünün 2010 yılında % -0,1 oranında küçüleceği, gelecek 10 yıl içinde yılda yaklaşık % 6,9 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir. 2010 yılında toplam ihracatının % 40'ını (577 milyon avro) yabancı

turistlere satışların oluşturacağı, 2010'da turizm yatırımları tutarının toplam yatırımların %35'ini teşkil edeceği tahmin edilmektedir.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Karadağ'da doğrudan yabancı yatırımların tutarı 2006 yılında 618 milyon dolar, 2007 yılında 876 milyon dolar ve 2008 yılında 939 milyon dolar olmuştur. 2008 yılı itibariyle 4788 yabancı firma kayıtlıdır.

Karadağ'da yapılan yabancı yatırımlar daha çok ülkenin turistik özellik taşıyan güney ve orta kesimlerine olmaktadır.

Türk firma ve iş adamları da Karadağ'da yatırım yapmakta olup, bir Türk firması tarafından inşa edilen "The Mall of Montenegro" Karadağ'daki Türk yatırımlarının en yeni örneğidir.

Ülkeler İtibarı ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Sektörler İtibarı ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Bu yatırım tutarının önemli bir kısmının emlak sektörüne yapıldığı görülmektedir. Pek çok Karadağlı sahildeki emlaklarını satıp, Başkent Podgorica'da daire satın almaktadırlar. Emlak satın alan yabancıların başında Ruslar gelmekte olup, İngilizler ve İrlandalılar Karadağ'da emlak satın alan diğer yabancılar olmaktadır.

Avusturya ve Sloven firmaları ise turizm alanında yatırım yapmaktadırlar.

Deutsche Telecom, Karadağ Telekom'u (Montenegrin Telecom) Macaristan'da faaliyet gösteren yan kuruluşu vasıtasıyla satın almıştır.

Fransız, Avusturya, Sloven ve Amerikan firmaları da Bankacılık sektörüne yatırım yapmaktadırlar.

Hintli çelik yatırımcısı Vinod ve Pramod Mittal, linyit madenlerine 1,1 milyar ABD Doları tutarında yatırım yapmakta olup, bu yatırım Kuzeyde Berane'de yeni madenleri ve yeni bir enerji santralini de içermektedir.

Sektörlere Göre Yabancı Yatırımlar

Sektör / Yıl	2006	2007	2008 (Tahmin)
Finans	% 33	% 30	% 28
Turizm	% 25	% 23	% 22
İnşaat	% 10	% 12	% 14
Sanayi	% 10	% 12	% 10
Hizmetler	% 8	% 9	% 11
Nakliye ve lojistik	% 4	% 5	% 5
Tarım	% 2	% 2	% 2
Diğer	% 8	% 7	% 8
Toplam	505	678	685

Kaynak: MIPA (<http://www.mipa.co.me/>)

Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler)

Karadağ'ın liman kenti Bar serbest bölge işletmesine de sahiptir.

Aşağıdaki adresden irtibata geçilebilir.

DEPARTMENT FOR STRATEGIC DEVELOPMENT
Free Zone Division

Address:
The Port of Bar

Obala 13. jula bb

85000 Bar

Montenegro

Internet:

<http://www.lukabar.cg.yu>

e-mail address:

slobodna.zona@lukabar.me

İlgili kişiler:

Deda Djelovic
Director of the Department for Strategic Development
tel. ++382-85-312-666
mob. ++382-67-333-024
fax. ++382-85-317-433
e-mail: deda.djelovic@lukabar.me

Pavle Miljanic
tel. ++382-85-312-666
mob. ++382-67-570-970
fax. ++382-85-317-433
e-mail: pavle.miljanic@lukabar.me

Yatırımlara Sağlanan Teşvikler

SERBEST BÖLGELERE SAĞLANAN TEŞVİKLER

- 1- Serbest bölgedeki işletme gelir vergisinden (% 9) muaftır.
- 2- Serbest bölgeye getirilen maldan gümrük vergisi, gümrük giriş harcı, katma değer vergisi (% 17) v.b. vergi, harç v.s. alınmamaktadır. Bu durum Serbest bölgede inşa edilen binaların inşasında ve bakımında kullanılan malzemelerin ithalatında da geçerlidir.
- 3- Dış ticarete ürün ithalatında ve ihracatında herhangi bir kontenjan, izin ve benzeri kısıtlama yoktur.
- 4- Serbest bölgede sermaye yatırımında, kar transferinde ya da iştiraklarda herhangi bir sınırlama yoktur.
- 5- Serbest bölgede bulunan emlaklar ve mülk için emlak vergisi alınmamaktadır.
- 6- Serbest bölgedeki mülk millileştirilemez ve kamulaştırılmaz.
- 7- Sadece serbest bölgedeki işletmede çalışanlar için % 6 oranında emeklilik ve maluliyet ile % 4 oranında sağlık sigortası ödenmesi zorunludur.

► Dış Ticaret

Genel Durum

Karadağ'da yapısal reformların yavaş gitmesi ve rekabet gücü ile ilgili problemler yüzünden mal ihracatı GSYİH'nın %25'ine tekabül etmektedir. Karadağ'ın ihracatı ağırlıklı olarak belirli ürünlere bağlıdır. Alüminyum, çelik ve petrol ürünleri ihracatın %70'ini oluşturmaktadır. Alüminyum tek başına ihracatın %40'ını teşkil etmektedir. İthalatın GSYİH içindeki payı önceki yıllarda ortalama %50 civarında iken bu oran 2007 yılında %90'a yükselmiştir. Ülkenin ithalatı ihracatına göre daha çeşitli ürünlerden oluşmaktadır. Ülke hemen hemen herşeyi ithal etmek durumundadır. Bununla beraber toplam ithalatın %10'unu oluşturan petrol, makineler ve motorlu taşıtlar önde gelen ithal ürünleridir. Artan petrol fiyatları ülkenin ithalat faturasının kabarmasına yol açmıştır.

Ülkenin Dış Ticareti

Dış Ticaret Göstergeleri (Milyon Dolar)

	2006	2007	2008	2009
İhracat	573	641	670	486
İthalat	1.482	2.460	3.326	2.246
Denge	-909	-1.819	2.656	1.760

Kaynak: Trade Map

İhracatında Başlıca Ürünler

İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (1 000 Dolar)

HS NO	Ürün Adı / Yıl	2007	2008	2009
TOPLAM	BÜTÜN ÜRÜNLER			
'76	Alüminyum ve alüminyum eşya	384071	284890	159060
'27	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları	15825	62402	67341
'89	Gemiler, botlar ve yüzen diğer araçlar	1041	1731	51878
'72	Demir ve çelik	78518	124796	44023
'84	Nükleer reaktörler, kazan makine ve cihazlar, aletler	14119	16734	25441
'22	Meşrubat, alkollü içecekler ve sirke	29995	31964	24555
'99	Diğer mallar	2201	448	15061
'30	Eczacılık ürünleri	10292	14578	14102
'44	Ağaç ve ağaçtan mamul eşya	17040	14275	10941
'73	Demir ve çelikten eşya	22026	24628	7314
'74	Bakır ve bakırdan eşya	9299	7693	5596
'02	Et ve yenilebilir et müstahsalları	2914	5164	4890
'25	Tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento	6230	6005	4268
'85	Elektrikli makine ve cihazlar aksam ve parçaları	2161	6796	4182
'08	Yenilen meyvalar, kabuklu yemişler, turunçgil v.s.	3582	4780	4136
'07	Yenilebilir sebzeler, kök ve yumrular.	4379	6365	4053
'16	Et, Balık, kabuklu hayvan ve benzeri müstahsallar	1689	2359	4012
'41	Ham postlar, deriler ve köseleler, (kürkleri hariç)	3427	3251	3147
'88	Havacılık ve uzay araçlarının yedek parçaları	2862	289	2828
'49	Basılı kitaplar, gazeteler ve resimler	859	1625	2567
'26	Metal cevheri, curuf ve kül	143	554	2538
'48	Kağıt ve karton, kağıt ve kartondan eşya	1276	1975	2329
'86	Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ve yedek parçaları	543	1845	1567
'36	Patlayıcılar, kibritler	1007	1490	1435
'87	Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğ.	2309	6938	1323
'94	Mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları	1837	2259	1173
'83	Adi metalden çeşitli eşya	2353	2355	1112
'62	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	2510	2322	1105
'15	Hayvansal ve bitkisel yağlar	22	91	1103
'24	Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	1640	575	1061
'40	Kauçuk ve kauçuktan mamul eşya	873	414	985

Kaynak: Trade Map

İthalatında Başlıca Ürünler

İthal Ettiği Başlıca Ürünler (1 000 Dolar)

İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (1 000 Dolar)				

İhracatçı Ülke / Yıl	2007	2008	2009
TOPLAM	BÜTÜN ÜRÜNLER		
	223995	248408	195832
	207961	239602	167553
	242161	334720	158723
	168566	245693	91297
	66106	110978	89214
	100529	163416	81683
	77762	104185	78379
	71853	94772	73616
	82931	122367	71424
	9881	29941	67771
	47518	63705	57544
	152014	126166	47799
	37011	54617	46843
	46299	78244	46472
	26380	32581	38676
	9059	58089	38604
	30864	40664	37658
	25810	39044	37008
	30559	34476	36760
	62026	71467	36437
	48301	38676	34912
	86551	108401	34526
	26262	41931	32561
	27309	43038	30173
	27673	36310	29899
08	5246	9683	29540
	27479	39872	29466
	36281	53442	29139
	31791	44559	28784
	22367	39527	27541
34	18496	24478	23830

Kaynak: Trade Map

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İthalat (1 000 Dolar)

İhracatçı Ülke / Yıl	2007	2008	2009	2010
Toplam	2459717	3325904	2246429	26029
Tayland	0	2362	3203	3366
Japonya	2128	3129	1751	3221
Avustralya	0	0	71	3181
Güney Kore	0	0	549	1702
Yeni Zelanda	0	87	221	4
Brezilya	26516	66113	54369	0
İzlanda	0	322	35	0

Paraguay	0	295	0	0
İsviçre	18383	16121	13875	0
Türkiye	19861	48494	26483	0
Mısır		1917		
Makedonya	27687		24882	
BAE	0	0	4476	
Ukrayna	0	2703	480	
Arnavutluk	4749	28075	14411	
Arjantin	0	5932	3110	
Avusturya	65931	113744	73519	
Belçika	7480	10542	9926	
Bosna-Hersek	108900	172970	163983	
Bulgaristan	6513	15263	14553	
Belarus	48	3	0	
Kanada	1733	7668	2583	
Seylan	0	0	494	
Çin	53632	86595	76823	
Hırvatistan	154855	186880	170677	
Güney Kıbrıs R.K.	171	602	315	
Çek Cum.	29138	35457	16090	
Danimarka	2243	1703	1225	
Ekvador	0	0	19077	
Estonya	49	56	46	
Finlandiya	9211	4103	1871	
Fransa	11816	43494	12015	
Almanya	139505	222489	103002	
Yunanistan	64132	44089	39436	
'Hong Kong,Çin	3130	3064	1500	
Macaristan	25153	69950	38311	
İrlanda	186	4891	3351	
İsrail	0	0	1708	
İtalya	206384	299877	168269	
Kazakistan	0	0	13	
Letonya	27	53	110	
Litvanya	53	642	303	
Lüksemburg	910	1008	327	
Malezya	700	3148	3162	
Malta	1	172	232	
Meksika	0	0	334	
Tayvan	178	2081	1334	
Moldova	1	52	28	
Hollanda	32665	46630	38027	
Norveç	2384	215	340	
Peru	0	30	0	
Polonya	22480	15118	12546	
Portekiz	371	552	430	
Romanya	14817	44052	21199	
Rusya Federasyonu	158384	89872	59417	

Senegal	0	0	1
Sırbistan	950828	1287184	836164
Slovakya	4388	10048	9728
Slovenya	151891	179584	120634
İspanya	29937	36231	27311
İsveç	36887	24376	3722
İngiltere	17975	32680	7524

Kaynak: Trade Map

?

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İhracat (1 000 Dolar)

İthalatçı Ülke / Yıl	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam	572794	641045	669454	485669	5895
ABD	0	5574	494	16851	4271
Japonya	27	3	567	28	1036
İzlanda	0	0	33	6	291
Tayland	0	0	3	13	148
Avustralya	0	0	0	46	144
Yeni Zelanda	0	0	8	9	3
Güney Kore	0	0	0	0	2
Brezilya	0	2	41	14	0
İsviçre	153	418	250	344	0
Türkiye	762	157	1339	5845	0
Cibuti				2	
Mısır			11584		
Makedonya	0	1339		1751	
Ukrayna	0	0	997	927	
Arnavutluk	0	3526	8845	8255	
Arjantin	0	22	0	0	
Avusturya	2522	1627	2332	1471	
Barbados	0	1	0	0	
Belçika	110	183	675	370	
Bolivya	0	0	0	3	
Bosna-Hersek	0	19829	29618	26247	
Bulgaristan	0	463	170	1213	
Belarus	0	0	0	9	
Kanada	374	888	801	259	
Çin	0	1349	2125	745	
Hırvatistan	316	6689	7073	56720	
Kıbrıs	1	31	0	30	
Çek Cumhuriyeti	2106	4743	7681	1290	
Danimarka	231	1982	80	1025	
Estonya	0	15	0	0	
Finlandiya	115	25	225	150	
Fransa	637	1615	2963	5097	
Fransız Polonezyası	0	4	1	3	
Almanya	5034	10393	8956	5387	
Yunanistan	76541	67182	95511	52290	
Hong Kong, Çin	0	9	0	79	

Macaristan	0	119248	8605	17809
İrlanda	138	604	29	154
İsrail	0	0	16	63
İtalya	223469	218300	182378	61954
Letonya	0	0	0	0
Litvanya	13	105	58	106
Lüksemburg	6	0	10	6
Malezya	7	51	185	79
Malta	0	0	1803	192
Meksika	0	0	0	243
Tayvan	0	0	78	23
Moldova	0	0	14	0
Hollanda	83766	2151	14227	5305
Norveç	0	239	394	247
Peru	0	0	25	11
Polonya	186	266	454	267
Portekiz	606	2	0	0
Romanya	0	124	5105	1603
Rusya Federasyonu	0	495	1460	2256
Senegal	0	0	0	2
Sırbistan	149166	133118	202269	179353
Slovakya	127	320	903	316
Slovenya	23844	32201	59357	24653
İspanya	205	2411	1950	1233
İsveç	62	177	61	241
İngiltere	2270	3163	7701	3074
Görünland	0	1		

Kaynak: Trade Map

► Dış Ticaret Politikası ve Vergiler

Dış Ticaret Politikası

Karadağ 2006 yılı Haziran ayında bağımsızlığını kazandıktan sonra, Batı ile ilişkilerini geliştirmeye yönelmiş, bu amaçla serbest piyasa ekonomisinin gereklerinin yerine getirilmesi ve buna uygun mevzuat değişikliklerin yapılması çabaları, ülkenin dış ticaret politikasına da yansımıştır. Ülke halen IMF, WTO gibi çok sayıda uluslararası kuruluş ve örgütün üyesidir.

Karadağ ayrıca Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusunda bulunmuş, dış ticaret politikalarını bu yönde geliştirmektedir.

Gümrük Uygulamaları

Karadağ küçük fakat açık bir ekonomiye sahiptir. Ticaret politikasının temeli düşük gümrük vergileri ve tarife dışı engellerin mevcut olmaması ile özetlenebilir. Gümrük vergileri Gümrük Vergileri Kanununda düzenlenmiştir. Vergiler %0 ile %30 arasında değişmektedir. Ticari olmayan amaçlarla ithal edilen mallara %5 oranında vergi uygulanmaktadır. Ortalama gümrük vergisi oranı %6'dır. Gümrük uygulamaları AB ile uyumludur.

Daha detaylı bilgi için Karadağ Gümrük İdaresi web sayfası:
<http://www.gov.me/eng/upravacarina>

Tarifeler ve Diğer Vergiler

Vergi Oranları

Dünya Bankası'nın Uluslar arası Mali İşbirliği Yayınında Karadağ vergilerde en fazla indirim yapan ülkeler arasında 31. sırada yer almaktadır. Karadağ 2001 yılında vergi sistemi ve genel mali sistemi ile ilgili reformları yürürlüğe koymuştur. Yerel üretim ve yatırım teşvik edilmiş, vergi sistemi AB direktifleri ve uluslar arası standartlara uygun olarak düzenlenerek basit, etkin ve uygulaması kolay bir sistem haline getirilmiştir.

Gelir vergisi: %12

Kurumlar vergisi: %9

KDV: %17 (genel oran)

%7 (turizm dahil çeşitli hizmetlere uygulanan oran)

Sosyal Güvenlik Primleri

Sosyal güvenlik primleri çalışanın aylık ücreti üzerinden çalışan için %12, personel çalıştıran için %8 olarak uygulanmaktadır.

► Türkiye ile Ticaret

Genel Durum

Türkiye-Karadağ Dış Ticaret Değerleri (1 000 Dolar)

Türkiye-Karadağ Dış Ticaret Değerleri (1 000 Dolar)				
Yıllar	2007	2008	2009	2010
İhracat	19.861	48.494	26.484	27.192
İthalat	157	1.339	5.846	6.214
Denge	19.704	47.155	20.638	20.978
Hacim	20.018	49.833	32.330	33.406

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin Karadağ'a İhracatında Başlıca Ürünler (Dolar)

Türkiye'nin Karadağ'a İhracatında Başlıca Ürünler (Dolar)				
HS NO	ÜRÜN ADI	2008	2009	2010
8514	SANAYİ-LABORATUVARLARDA KULLANILAN ELEKTRİK OCAK VE FIRINLARI VB.	449.749	4.555.956	6.755.402
8703	OTOMOBİL, STEYŞİN VAGONLAR, YARIŞ ARABALARI	58.264	0	1.969.327
8544	İZOLE EDİLMİŞ TEL,KABLO, DİĞER İZOLE EDİLMİŞ İLETKENLER	30.766	240.859	1.005.326
0805	TURUNÇGİLLER (TAZE/KURUTULMUS)	581.347	1.161.481	780.426
8418	BUZDOLAPLARI, DONDURUCULAR, SOĞUTUCULAR, ISI POMPALARI	938.521	327.796	668.989
7013	MASA, MUTFAK, TUVALET, EV TEZYİNATI VB İÇİN CAM EŞYA	681.476	379.705	615.744
3925	PLASTİKTEN İNŞAAT MALZEMESİ	339.506	688.402	599.157
8528	TELEVİZYON ALICILARI, VİDEO MONİTÖRLERİ VE PROJEKTÖRLER	230.811	430.899	590.429
6302	YATAK ÇARŞAFI, MASA ÖRTÜLERİ, TUVALET, MUTFAK BEZLERİ	1.789.388	563.398	512.036
8516	ELEKTRİKLİ SU ISITICILARI, ELEKTROTERMİK CİHAZLAR (ŞOFBENLER)	857.506	566.302	449.239
1704	KAKAO İÇERMEYEN ŞEKER MAMULLERİ (BEYAZ ÇİKOLATA DAHİL)	625.621	365.148	411.938
7604	ALUMİNYUM ÇUBUK VE PROFİLLER	545.978	903.059	349.213
9403	DİĞER MOBİLYALAR, VB. AKSAM, PARÇALARI	947.559	202.295	343.436
8422	YIKAMA, TEMİZLEME, KURUTMA, DOLDURMA VB. İŞLER İÇİN MAKİNE, CİHAZ	622.066	432.861	331.867

8502	ELEKTRİK ENERJİSİNİN DİĞER ELEKTRİK ENERJİSİNE KONVERTİSÖRLERİ	0	10.478	308.948
6802	YONTULMAYA, İNŞAATA ELVERİŞLİ İŞLENMİŞ TAŞLAR (KAYAGAN HARİÇ)	444.728	283.832	292.718
2710	PETROL YAĞLARI VE BİTÜMENLİ MİNERALLERDEN ELDE EDİLEN YAĞLAR	702.430	149.625	281.166
6108	KADIN/KIZ ÇOCUK İÇİN İÇ VE GECE GİYİM EŞYASI (ÖRME)	613.586	385.980	280.747
8302	ADİ METALLERDEN DONANIM	218.017	239.474	277.961
6109	TİŞÖRT, FANİLA, DİĞER İÇ GİYİM EŞYASI (ÖRME)	1.654.231	590.336	271.189
2607	KURŞUN CEVHERİ VE KONSANTRELERİ	0	0	267.105
7306	DEMİR/ÇELİKTE DİĞER TÜPLER, BORULAR, İÇİ BOŞ PROFİLLER	6.881.849	927.935	262.113
3916	PLASTİKTE MONOFİL, ÇUBUK, PROFİLLER	67.767	88.289	251.558
3924	PLASTİKTE SOFRA, MUTFAK VE DİĞER EV EŞYASI, TUVALET EŞYASI	262.289	115.834	228.516
0709	DİĞER SEBZELER (TAZE / SOĞUTULMUŞ)	174.150	128.461	223.177
3917	PLASTİKTE TÜPLER, BORULAR, HORTUMLAR, CONTA, DİRSEK, RAKOR	140.965	93.629	211.899
9503	DİĞER OYUNCAKLAR	173.439	62.841	210.300
1806	ÇİKOLATA VE KAKAO İÇEREN DİĞER GIDA MÜSTAHZARLARI	180.072	226.865	197.641
7308	DEMİR/ÇELİKTE İNŞAAT VE AKSAMI	360.872	442.900	194.796

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin Karadağ'dan İthalatında Başlıca Ürünler (Dolar)

Türkiye'nin Karadağ'dan İthalatında Başlıca Ürünler (Dolar)

HS NO	ÜRÜN ADI	2008	2009	2010
7204	DEMİR/ÇELİK DÖKÜNTÜ VE HURDALARI, BUNLARIN KÜLÇELERİ	971.146	3.616.729	5.069.251
7228	ALAŞIMLI ÇELİKTE ÇUBUK, PROFİL, İÇİ BOŞ SONDAJ ÇUBUKLARI	0	259.277	307.190
8908	SÖKÜLECEK GEMİLERLE, SUDA YÜZEN SÖKÜLECEK DİĞER	0	0	274.035
7222	PASLANMAZ ÇELİKTE ÇUBUK VE PROFİLLER	0	0	217.403
4102	KOYUN VE KUZULARIN HAM DERİLERİ	321.941	158.016	180.437
7224	DİĞER ALAŞIMLI ÇELİK (İLK ŞEKİLLERDE VE YARI MAMULLERİ)	0	87.530	62.604
4810	BİR/İKİ YÜZÜ KAOLİN, İNORGANİK MADDE SIVANMIŞ KAĞITLAR	0	44.518	42.685
9821	ZATİ EŞYA	0	0	23.627
9406	PREFABRİK YAPILAR	0	0	12.034
9032	OTOMATİK KONTROL VE AYAR ALET VE CİHAZLARI	0	0	11.649
8466	(84.56-84.65)DE Kİ MAKİNELERİN AKSAM-PARÇALARI	0	11.564	10.865
3301	UÇUCU YAĞLAR, REZİNOİTLER VE TERPENLİ YAN ÜRÜNLER	0	0	685
8483	TRANSMİSYON MİLLERİ, KRANKLAR, YATAK KOVANLARI	0	0	629
8708	KARATAŞITLARI İÇİN AKSAM, PARÇALARI	0	0	581
8512	KARA TAŞITLARININ AYDINLATMA, SİNYAL VB. TERTİBATI	0	0	300

Kaynak: TÜİK

İhracat Potansiyeli Olan Başlıca Sektörler

Karadağ'da sanayi üretimi olarak, boksit, demir ve linyit madenlerine bağlı olaral alüminyum sanayi ve demir çelik sanayi ile küçük çaplı gıda işleme sanayinden bahsetmek mümkündür. Ancak genel olarak Karadağ bütün ihtiyaçlarını dışarıdan ithalat yolu ile karşılamak zorundadır demek yanlış olmaz. Türkiye'den de her türlü tüketim ve yatırım malını Karadağın komşuları ve Almanya, İtalya, Avusturya, gibi AB ülkeleriyle rekabet etmek koşuluyla satmak mümkündür.

Türkiye'den Karadağ'a ihraç edilen ürünler arasında beyaz eşyalar, kahverengi eşyalar, inşaat

malzemeleri, kompozisyon oranları, sebze, meyve, gıda sanayi ürünleri başta olmak üzere her türlü tüketici ürünü pazarlanabilir.

İki Ülke Arasındaki Ticarete Yaşanan Sorunlar

Türkiye ve Karadağ arasında ticarete yaşanan belirgin bir sorun yoktur. Karadağ küçük fakat açık bir ekonomiye sahiptir. Gümrük uygulamaları AB ile uyumludur.

Ulaştırma ve Taşımacılık Maliyetleri

Navlun

Türkiye-Karadağ arasında TIR fiyatları ortalama 1500-1600 Euro arasında değişmektedir. Türkiye'den Karadağ'a konteyner fiyatları ise ortalama 1000-1100 Dolar arasındadır.

Para Kullanımı

Döviz kurları:

2009 yılı: Avro / ABD Doları:0,7338

2008 yılı: Avro / ABD Doları:0,6827

2007 yılı: Avro / ABD Doları:0,7345

2006 yılı: Avro / ABD Doları:0,7964

2005 yılı: Avro / ABD Doları:0,8041

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

- 1 Ocak yeni yıl,
- 7 Ocak Noel (Ortodoks),
- 5 Nisan Paskalya Tatili (Ortodoks),
- 1-2 Mayıs İşçi Bayramı
- 9 Mayıs Zafer Bayramı,
- 29-30 Ekim Cumhuriyet Bayramı

Kullanılan Lisan

Karadağ'ın resmi dili Karadağca (Montenegrin) dir.
Karadağ'da konuşulan dillerin nüfusa oranları:
Sırpça:%63,6
Karadağca:%22
Boşnakca:%5,5
Arnavutca:%5,3
Diğer diller:%3,7

Ulaşım

Karadağ'da beş adet havaalanı olup, bunlardan üçünün pisti beton kaplamadır. Bu üç havaalanından ikisinin pist uzunluğu 2.438m ile 3.047 m arasındadır.

Karadağ'da bir adet helikopter alanı vardır.

Karadağ'da demiryollarının uzunluğu 250 km'dir.

Karayollarının uzunluğu, 7.368 km olup, 4.742 km'si asfalt kaplamadır.

Deniz limanı olarak Bar şehrindeki liman kullanılmaktadır.

Yerel Saat

Karadağ'da yerel saat, GMT'den bir saat ileridedir.

Yerel Ölçü Birimleri

Karadağ'da elektrik sistemi kullanılmaktadır.

Telefon Kodları

Karadağ'ın telefon kodu:382'dir.

İklim

Karadağ'ın iklimi; kıyılarda Akdeniz İklimi görülmekte olup, yaz ve sonbahar ayları sıcak ve kuru, kış ayları, ülkenin Kuzeyinde sert ve yoğun kar yağışlı, karasal iklim olarak özetlenebilir.

Ortalama hava sıcaklığı yaz aylarında 27,4 o C, kış aylarında ise 13,4 o C'dir.

Hukuki Yapı

Karadağ'da hukuki yapı sivil hukuki sistem içerisinde çalışmaktadır.

Genel Değerlendirme ve Öngörüler

Tarım ve Gıda Ürünleri İhraç Potansiyelimiz

Bu bölümde Karadağ'a ekmeke, bisküvi,gofret ve diğer ekmekeçi ürünleri, ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları, şekerli ve çikolatalı mamuller ve meşrubat ihracat imkanları değerlendirilmektedir.

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2010 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2009-2010 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2011 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
Yaş Meyve Sebze	0805	Turuncgiller	4,5	1	788	0,04	-99,8	177	0,74	0,42	Arjantin:50,5 İtalya:16,8 Türkiye:12,8 İspanya:12,6 Slovenya:3	Arjantin:15,2 İtalya:10,2 Türkiye:15,2 İspanya:10,2 Slovenya:10,2
Meşrubat	2202	Meşrubat	51,1	0,009	59	0,4	0	50	0	0	Sırbistan:87,2 Avusturya:7,8 Hırvatistan:2 ABD:0,9 Slovenya:0,7	Sırbistan:0 Avusturya:33,7 Hırvatistan:7,8 ABD: 42,2 Slovenya:33,7 Türkiye:42,2
Şekerli ve Çikolatalı Mamuller	1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	22,5	0,23	329	0,12	26	20	0,06	0,04	Sırbistan:54 Avusturya:16,5 Hırvatistan:9,8 Almanya:5,2 Polonya:4,1	Sırbistan:1,9 Avusturya:14,1 Hırvatistan:1,9 Almanya:14,1 Polonya:14,1 Türkiye:23
Bisküvi	190531	Tatlı Bisküviler	13,4	0,09	139	0,22	-29,6	9	0,034	0,003	Sırbistan:85,6 Bosna-Hersek:5,6 Hırvatistan:2,3 Almanya:2 Türkiye:1	Sırbistan:0 Bosna-Hersek:0 Hırvatistan:0 Almanya:0 Türkiye:10
Bitkisel Yağlar	151290	Rafine ayçiçek yağı	18,4	0	0	0,24	0	65	0	0	Sırbistan:86,6 Macaristan:7,1 Hırvatistan:3,2 Bosna-Hersek:2,2 Slovenya:0,8	Sırbistan:0,1 Macaristan:0,1 Hırvatistan:0,1 Bosna-Hersek:0,1 Slovenya:0,1

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TUIK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için TARIC diğer ülkeler için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 12 aylıktır.

Alkollü ve Alkolsüz İçecekler

22.02 Sular (mineral sular ve gazlı sular dahil) (ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler katılmış veya lezzetlendirilmiş) ve alkolsüz diğer içecekler (20.09 pozisyonundaki meyve ve sebze suları hariç):
2202.10 - Sular (mineral sular ve gazlı sular dahil) (ilave şeker veya 2202.90 - Diğerleri:

Türkiye'den Karadağ'a meşrubat ihracatı neredeyse bulunmamaktadır. Bu ülkeye 2008 yılında sadece 9 bin dolarlık ihracat gerçekleşmiştir. Önceki yıllarda Sırbistan-Karadağ'a olan meşrubat ihracatı ise en fazla 30 bin dolar olmuştur. Karadağ'ın 2008 yılı toplam meşrubat ithalatının % 88'ini Sırbistan'dan ithal edilen kolalar oluşturmuştur. Coca Cola ve Pepsi Cola gibi küresel firmaların üretim ve satış politikaları bu ürünlerin dış ticaretini de belirlemektedir. Sırbistan'da üretilen kolaların satış bölgesi içinde Karadağ'ın bulunması en fazla ithalatın bu ülkeden yapılmasını açıklamaktadır. İthalatta % 8 payla diğer önemli ülke olan Avusturya ise dünyaca tanınan bir enerji içeceği ile pazarda iyi bir yere sahip bulunmaktadır. Ülkenin meşrubat ithalatının % 96'sı bu iki ülkeden gerçekleştirilmektedir. Karadağ meşrubat pazarının mevcut durumu göz önüne alındığında Türkiye açısından potansiyel olmadığı düşünülmektedir.

Bisküvi

1905 Ekmek, Bisküvi, Gofret ve Diğer Ekmekçi Ürünleri
190531 Tatlı Bisküviler
190532 Gofretler
190590 Diğer Ekmekçi Ürünleri

Karadağ'ın 1905 GTİP kodlu ürünlerine ait ithalatı incelendiğinde toplam ithalatın tamamına yakını tatlı bisküviler, gofretler ve diğer ekmekçi ürünlerin oluşturduğu görülmektedir.

Karadağ bu ürünleri daha çok CEFTA(Merkezi Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması) ve AB üye ülkelerinden gümrük vergisi uygulamadan ithal etmekte olup; ithalatının büyük çoğunluğunu %74 ile Sırbistan'dan karşılamaktadır. Sırbistan'ı sırasıyla %8,6 ile Bulgaristan, %4,8 ile İtalya, %3,9 ile Bosna Hersek ve %3,3 ile Hırvatistan izlemektedir.

Karadağ'ın 1905 GTİP alt kodları incelendiğinde özellikle tatlı bisküvi ve gofret ithalatında Türkiye, CEFTA ve AB ülkeleri ardından öne çıkmaktadır.

Türkiye, 2008 yılında, Karadağ'ın tatlı bisküvi ithalatında 135 bin US\$ ile 5. sırada yer alırken, gofret ithalatında da 26 bin US\$ ile 8. sırada yer almıştır. Ancak, yine Karadağ'ın bisküvi ve gofret ithalatında %80'den fazla oran ile en büyük pay Sırbistan'a aittir.

Bitkisel Yağlar

1512 Ayçiçeği, Aspir, Pamuk Tohumu Yağları
151211 Ayçiçeği Tohumu Yağları; Ham
151219 Ayçiçeği Tohumu Yağları; Diğer (Rafine)
151221 Pamuk Tohumu Yağları; Ham
151229 Pamuk Tohumu Yağları; Diğer (Rafine)

Karadağ'ın toplam 23 milyon dolarlık katı ve sıvı yağlar ithalatının 17 milyon Dolarlık bölümü 1512 GTİP'i altından gerçekleştirilmiş olup, bunun tamamını 151219 GTİP'inde bulunan rafine ayçiçeği yağı oluşturmuştur. Karadağ'ın ayçiçeği yağı ithalatında gümrük vergisi sıfırdır. İthalatının %93,4'ünü Sırbistan'dan gerçekleştirilmektedir. Türkiye'nin Karadağ'a ayçiçeği yağı da dahil olmak üzere bitkisel yağ ihracatı bulunmamaktadır.

Şekerli ve Çikolatalı Mamuller

17.04 Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil) :
1704.10 - Çiklet (şekerle kaplanmış olsun olmasın):
1704.90 - Diğerleri:
18.06 Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları:
1806.10 - Kakao tozu (ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler
1806.20 - Ağırlığı 2 kg'dan fazla olan kalıp,dilim veya çubuklar halinde veya sıvı, hamur, toz, granül veya benzeri şekillerde olup, muhteviyatı 2 kg'ı geçen kaplarda veya ambalajlarda sunulmuş olan diğer müstahzarlar:
1806.31 (kalıp, dilim veya çubuk halinde):Doldurulmuş
1806.32 (kalıp, dilim veya çubuk halinde Doldurulmamış:
1806.90 - Diğerleri:

Karadağ'ın şekerli ve çikolatalı mamuller ithalatının yaklaşık % 85'ini çikolatalar oluşturmaktadır. Yoğun bir rekabetin yaşandığı pazarda, şekerli mamuller sektöründe yerli üreticilerin daha güçlü bir pozisyonda buldukları ve ithal şekerli mamullerin pazara girişte zorlandıkları görülmektedir. Çikolatalı mamuller sektöründe ise uluslararası firmalar pazara hakim durumdadır. Ancak, tanınmış çikolata markalarının yanında pek çok ithal çikolata da pazarda satış fırsatı bulabilmektedir. Küresel firmalarla yoğun rekabetin yaşandığı çok sayıda ülkede Türkiye'den ithal edilen çikolatalı mamuller pazardan başarıyla pay alabilmektedir. Karadağ pazarı da bu ürün grubunda ülkemiz ürünleri için potansiyel arz etmektedir.

Sanayi Ürünleri ve Hizmetler İhraç Potansiyelimiz

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2010 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2009-2010 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2011 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	8701	Traktörler	10	0	260	0,02		1			Almanya (%33,8) Belçika:(%20,6) Sırbistan (%20,3) Avusturya:(% 8,7) Slovenya (%5,2)	
Çimento	2523	Çimento	71	0	1.200	0,51	-45	76	0	0,003	Hırvatistan (%54) Sırbistan (%19) Arnavutluk (%12) İtalya (%8) Yunanistan (%6)	AB (0-2.5%) MFN (5%) Hırvatistan (0%) Arnavutluk (0%) Sırbistan (0%)
Mobilya	9403	Diğer mobilyalar	64	0	630	0,09	-79	41	0,07	0,06	Sırbistan (%40) İtalya (%22) Slovenya (%10) Bosna Hersek (%8) Hırvatistan (%5)	AB(2,7%) MFN (0-10%) Bosna Hersek (0%) Hırvatistan (0%) Sırbistan (0%)
Demir -Çelik İnşaat Malzemeleri	7308	Demir-çelikten inşaat aksamı	50	0	990	0,11	23	83	0,03	0,02	Sırbistan (%35.3) Bosna-Hersek (%25,9) İtalya (%14.2) Hırvatistan (% 6.2) Almanya (%4.7)	AB (0%) MFN (5%) Bosna-Hersek (0%) Hırvatistan(0%) Sırbistan (0%)
Seramik İnşaat Malzemeleri	6904	Seramik Tuğlalar, Karolar; Sırlı Seramikten Döşeme, Kaldırım Taşları	24	0	2	2,53		53	0	0	Sırbistan (%62,8) Bosna Hersek (%33,9) Arnavutluk (%3,2) Türkiye (%0,1)	AB (0-5.6%) MFN (5-8%) Bosna Hersek (0%) Arnavutluk (0%) Hırvatistan (0%) Sırbistan (0%) Türkiye:6,8
Elektrik ekipmanı	8517	Telli telefon-telgraf için elektrikli cihazlar	21	0	67	0,01	71	-40	0	0,0006	İsveç (%33,3) Sırbistan (%13,9) Slovakya (%12,9) Macaristan:(%11,1) Hırvatistan (%8,6)	AB (0-1.5% MFN (1-3%) Hırvatistan (0%) Sırbistan (0%) İsveç(0,2) Slovakya:0,2 Macaristan:0,2
İnşaat ve Maden Makineleri	8429	Dozerler, Greyder, Skreyper, Ekskavator, Kureyici, Yukleyici; Toprak, Taş, Metal Cevheri	26	0	74	0,05	-34	39	0	0	Slovenya (%24) Almanya (%17) Sırbistan (%16) İngiltere:(%10) Hollanda:(%7) Avusturya:(%6)	AB (0%) Diğer ülkeler %2,6

		Ayakkabı, Eleme, vb. Makineleri										
Demir -Çelik İnşaat Malzemeleri	7314	Demir-çelik tellerden örme mensucat	35	0	38	0,68	-76	84	0	0	Bosna Hersek (%77.5) Sırbistan (%20.2) Çin (%0.6) Slovenya (% 0.6) Çek Cum. (%0.4)	AB (0-5.6%) MFN (1-8%) Bosna-Hersek (%0) Sırbistan (0%)
Kablo ve Teller	8544	Kablo ve Teller	35	0	1.404	0,04	683	38	0,03	0,2	Sırbistan (%65) Hırvatistan (%10) Almanya (%9) Bosna Hersek (%5) Bulgaristan (%4)	AB (0%) MFN (1%) Bosna Hersek (0%) Hırvatistan (0%) Sırbistan (0%)
Ayakkabı	6403	Ayakkabı	28	0	188	0,05	-66	53	0,02	0,03	Sırbistan (%51) İtalya (%37) Slovenya (%3) Çin (%3) İspanya(%1)	AB (0-8.4%) MFN (5-12%) Bosna-Hersek (0%) Sırbistan (0%)
Gezi, eğlence ve spor amaçlı deniz taşıtları	8903	Yatlar ve diğer eğlence ve spor tekneleri; kürekli kayıklar ve kanolar	27	0	233	0,19	-94	196	0	0	İtalya (%36) Slovenya (%15) Fransa (%10) İngiltere (%9) Almanya (%9)	AB (0%) MFN (3-5%)
Mobilya	9401	Oturmaya mahsus mobilyalar	25	0	459	0,04	-59	40	0,03	0,03	Sırbistan (%53) İtalya (%15) Slovenya (%8) Bosna Hersek (%7) Çin (%5)	.AB (0-7%) MFN (5-10%) Bosna Hersek (0%) Sırbistan (0%) Türkiye:(%4)
Beyaz Eşya	8418	Buzdolabı, soğutucu ve dondurucu	23	0	1.319	0,06	-65	46	0,05	0,2	Slovenya (%26), Sırbistan (%25), İtalya (%13), Hırvatistan (%7), Romanya (%6)	AB(0-7%) MFN (1-10%) Hırvatistan (0%) Sırbistan (0%) Türkiye:(%1,6)
Alüminyum Çubuk Profil	7604	Alüminyum Çubuk Profil	22	1	458	0,15	65	53	0,07	0,02	Sırbistan (%34) Yunanistan (%20) Arnavutluk (%17) Bosna-Hersek (%13) İtalya (%4)	AB(0-2,5%) MFN (5%) Bosna Hersek (0%) Arnavutluk (0%) Sırbistan (0%) Türkiye:(%1,1)
TemizlikMaddeleri	3401	Sabunlar ve Deterjanlar	4	0,06	361	0,05	128	112	0,01	0,05	Sırbistan (% 30) İtalya(%27) Romanya (% 13) Avusturya(%12) Slovenya(%6)	AB (0- 7%) MFN (1- 10%) Hırvatistan (0%) Sırbistan (0%)
Elektronik	8528	Televizyon alıcıları, video monitörleri ve projektörler	22	0	1.738	0,02	87	26	0	0,2	Sırbistan (%39) Macaristan (%19) Slovakya (%17) Çek Cumh. (%8) Hırvatistan (%4)	AB (0%) MFN (1%) Hırvatistan (0%) Sırbistan (0%) Türkiye(%0)

Kozmetik	Güzellik/makyaj ve cilt bakımı için müstahzarlar	3304	200	0	85	0,08	-4	76	0,03	0,04	Sırbistan (%41) ABD (%19) Slovenya (%11.1) Hırvatistan (%6) İtalya (%4)	AB(0-7%) MFN (10%) Sırbistan (0%) Hırvatistan (0%) Türkiye(%6,4)
----------	--	------	-----	---	----	------	----	----	------	------	---	---

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TUIK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için TARIC diğer ülkeler için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 12 aylıktır.

Alüminyum İnşaat Malzemeleri

Karadağ 2008 yılında toplam 21 milyon doların üzerinde, daha çok inşaat sanayinde kullanılan alüminyum çubuk profil ithalatı gerçekleştirmiştir. Karadağ'ın 2008 yılında bir önceki yıla göre ithalat artış oranı %52 olmuştur. Türkiye'nin 2008 yılında toplam ihracat rakamı 637 milyon dolar olmuş bunun 546 bin dolarlık kısmı Karadağ'a ihraç edilmiştir. 2008 yılı ile 2009 yılının ilk dokuz aylık verileri incelendiğinde ihracat artışının 448 bin dolardan 768 bin dolara yükseldiği ve %71 artış olduğu görülmektedir. Artan ihracat rakamlarına rağmen toplam ihracatımızdaki payı binde 9 olan Karadağ alüminyum çubuk profil ürünleri pazarından yeteri kadar pay alamadığımız düşünülmektedir.

Karadağ alüminyum çubuk profil ürünleri pazarından Sırbistan (%34), Yunanistan (%21), Arnavutluk (%17), Bosna-Hersek (%13) ve İtalya (%4) pay almaktadır.

Karadağ, alüminyum çubuk profil ürünlerinde AB ülkelerine %0-2.5 arasında gümrük vergisi uygularken, ülkemizin de içerisinde yer aldığı diğer ülkelere ise %5 gümrük vergisi uygulamaktadır. Ayrıca, pazarın başlıca tedarikçilerinden olan Arnavutluk ve Bosna-Hersek için Karadağ 0 gümrük vergisi uygulamaktadır.

Kaynaklar: www.trademap.org, <http://bilgi.dtm.gov.tr>,
<http://mkacddb.eu.int/mkacddb2/indexPubli.htm> Uzman Görüşü

Ayakkabı

2008 yılında, Karadağ'ın deri ayakkabı ithalatı bir önceki yıla göre % 50 artmış ve 27 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin pazar payı % 0.7 olup; Karadağ pazarına 185 bin dolarlık deri ayakkabı ihracatı gerçekleştirilmiştir. İhracat artışı bir önceki yıla göre % 311 gibi yüksek bir orandır. Aynı yıl Türkiye'nin tüm dünyaya deri ayakkabı ihracatı ise 188 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılı ilk dokuz ayda, Karadağ pazarına gerçekleştirdiğimiz deri ayakkabı ihracatı % 68 azalmıştır.

Karadağ pazarına, deri ayakkabı tedarik eden ülkelerin başında % 52 pazar payıyla Sırbistan gelmektedir. İtalya % 38 pazar payıyla ikinci büyük tedarikçidir.

Pazarda markalı ürünlerde İtalya, ucuz ayakkabılarda ise Sırbistan ürünlerinin satışı yüksektir. Çin'in pazar payı % 3'le sınırlıdır.

Nüfusun % 60'ının kentlerde yaşadığı ülkede, 15-64 yaş arası nüfusun % 66.4'nü oluşturmaktadır. Tüketici genelde fiyata duyarlıdır. Bununla birlikte hane halkı gelirinin artmasıyla birlikte kaliteli ürünlere doğru bir yönelme başlamıştır. Bu durumun özellikle ayakkabı ve hazır giyim gibi tüketim ürünlerinde kaliteli ürünlerin satışını artırması beklenmektedir.

Pazarda yerel bir temsilci ile çalışılması tavsiye edilmektedir. Pazara satış yapmak isteyen firmaların acente veya distribütör kullanması doğrudan satışa göre daha etkili ve ucuz bulunmaktadır.

Pazarda perakende sektörünün yeniden yapılanmasıyla birlikte perakende zincirleri özelleştirilmiş, büyük alım grupları pazara girmiştir.

Deri ayakkabıya uygulanan gümrük vergileri AB ülkeleri için sıfır, % 2.5 ve % 8.4 arasında değişmektedir. Türkiye'nin de dahil olduğu MFN ülkeleri için; gtip: 640312'de yer alan kayak botları ve gtip: 640319'da yer alan diğer sporlar için olan deri ayakkabılarda gümrük vergisi % 8'dir, gtip: 640359'da yer alan diğer deri ayakkabılar için ise % 12'dir. Bunların dışındaki deri ayakkabılarda gümrük vergisi % 5'tir. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Moldova ve Sırbistan ve Rusya'dan yapılan ithalata gümrük vergisi uygulanmamaktadır.

Kaynak: <http://www.trademap.net>, <http://bilgi.dtm.gov.tr>, Euromonitor Country Profile 2009, Uzman Görüşü

Aydınlatma Gereçleri

Aydınlatma sektöründe yaklaşık 17,4 milyon dolar toplam aydınlatma ürünleri ithalatı olan Karadağ'a ihracatımız 2008 yılında 203 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değer 225 milyon doların üzerindeki toplam ihracatımız içinde çok küçük bir yer tutmaktadır. Sırbistan %42,7'lik oranla en önemli tedarikçidir. İtalya (%12,9), Hırvatistan (%8) Slovakya (% 5,7) ve Bosna Hersek (%5,2) de diğer önemli tedarikçilerdir. 2009 yılının ilk dokuz ayında da bir önceki döneme göre ithalatımızda yaklaşık % 50'lik bir düşüş yaşanmış ve 43 bin dolar gerçekleşmiştir. İstatistikî değerler Karadağ'ın ithalatından daha fazla pay alabileceğimizi göstermektedir.

AB ülkelerine %0 olarak uygulanan gümrük vergileri, Türkiye'nin de içinde yer aldığı MFN ülkeleri için %5 olarak uygulanmaktadır. Bosna-Hersek Sırbistan ve Hırvatistan'a da gümrük vergileri %0 olarak uygulanmaktadır.

Kaynaklar: www.trademap.org, <http://bilgi.dtm.gov.tr>, Uzman Görüşü

Beyaz Eşya

Karadağ'da kişi başına düşen milli gelirin hızlı bir şekilde artmakta olması beyaz eşya talebini

artırmaktadır. Bunun yanı sıra, hızla gelişen turizm sektörü sonucu endüstriyel ürünlere yönelik talebin artmakta olduğu da ortadadır.

Karadağ'ın 2008 yılı beyaz eşya ithalatı 31,5 milyon dolardır. İthalatın % 38'i Slovenya'dan, % 20'si İtalya'dan yapılmıştır. Türkiye 2,3 milyon dolarlık ihracatıyla pazarda % 7 pay sahibidir. Karadağ ithalatının 7,8 milyonu çamaşır makineleri, 7,3 milyonu buzdolapları, 4 milyonu bulaşık makineleri, 12 milyonluk bölümü de fırın, ocak, ızgara vb. ürünler ile küçük ev ve mutfak aletleridir.

Türkiye Karadağ'a 1 milyon dolar tutarında buzdolabı, 660 bin dolar tutarında çamaşır makinesi, 260 bin dolar tutarında bulaşık makinesi ve 350 bin dolar değerinde fırın, ocak, ızgara vb. ürünler ile küçük ev ve mutfak aletleri ihracatı gerçekleştirmiştir.

Karadağ ile imzalanmış olduğumuz Serbest Ticaret Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği takdirde bu ürünlere uygulanan gümrük vergi oranları kademeli olarak düşürülmeye başlanmasıyla sektörün Karadağ'a ihracatının önündeki engel olan AB ve Türkiye'ye farklı gümrük vergisi oranları uygulamasını ortadan kaldıracaktır.

Karadağ beyaz eşyalar için AB üyelerine %7, Türkiye'nin de dahil olduğu MFN'ye % 10 oranında gümrük vergisi uygulamaktadır. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya ve Moldova'dan yapılan ithalata gümrük vergisi uygulanmamaktadır. Fırın vb. ürünlerin Rusya'dan, buzdolapları, çamaşır ve bulaşık makinelerinin Sırbistan'dan yapılan ithalatında gümrük vergisi yoktur.

Kaynaklar: www.trademap.org, <http://bilgi.dtm.gov.tr>,
<http://mkaccdb.eu.int/mkaccdb2/indexPubli.htm> Uzman Görüşü

Boru ve Bağlantı Parçaları

Karadağ 2008 yılında 19 Milyon \$ plastik hortum, boru ve bağlantı parçaları ithalatı gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte Karadağ'ın bu sektörde son 2 yıllık dönemde gerçekleştirdiği ithalat % 37 oranında artış göstermiştir. Türkiye'nin 2008 yılında bu sektörde dünyaya gerçekleştirdiği toplam ihracat 647 Milyon \$ dolayındadır. Türkiye'nin Karadağ'a gerçekleştirdiği ihracat ise 141 Bin \$ olmuştur. Türkiye gerçekleştirdiği ihracat ile Karadağ'ın en fazla ithalat yaptığı ülkeler arasında 10. sırada yer almıştır. Bununla birlikte son 2 yıllık veriler incelendiğinde Türkiye'nin Karadağ'a gerçekleştirdiği ihracat % 66 oranında artış göstermiştir. Bu oran Türkiye'nin bu sektörde dünyaya gerçekleştirdiği toplam ihracatta meydana gelen artıştan daha fazladır.

Türkiye'nin Karadağ'a 2008 yılında gerçekleştirdiği plastik borular, hortumlar ve bağlantı parçaları ihracatı ürün gruplarına göre şu şekilde gerçekleşmiştir:

Esnek borular ve hortumlar (en az 27,6 MPa'lık basınca dayanabilen) (391731): 62 bin dolar,
Propilen polimerlerinden plastik boru ve hortumlar (391722): 41 bin dolar,
Plastik hortum ve boruların bağlantı parçaları (391740): 34 bin dolar,

2009 yılının ilk 9 aylık döneminde meydana gelen talep daralmasına bağlı olarak ortaya çıkan ithalat rakamlarındaki düşüş sonrasında ekonominin canlanması, inşaat ve tarım sektörlerindeki gelişmeler ile birlikte Türkiye'nin Karadağ'a ihracatının artması beklenmektedir.

Karadağ Türkiye'den gerçekleştirdiği plastik borular, hortumlar ve bağlantı parçaları ithalatı için % 1 ile % 8 arasında değişen oranlarda gümrük vergisi uygulamaktadır. Türkiye'nin en fazla ihracatını gerçekleştirdiği 391731 gtip numaralı esnek boru ve hortumlar için % 5, 391722 gtip numaralı propilen polimerlerinden plastik boru ve hortumlar için % 8 ve 391740 gtip numaralı plastik boru ve hortumların bağlantı parçaları için % 5 gümrük vergisi oranı uygulanmaktadır. Karadağ'ın Avrupa Birliği ülkelerinden gerçekleştirdiği ithalat için uyguladığı gümrük vergisi oranı ise tarifede yer alan tüm ürün grubu kodları için % 0 olarak uygulanmaktadır. Ayrıca Karadağ, en çok ithalat gerçekleştirdiği ülkeler arasında bulunan Sırbistan ve Hırvatistan'dan gerçekleştirdiği ithalata gümrük vergisi uygulanmamaktadır.

Kaynaklar: www.trademap.org, bilgi.dtm.gov.tr, Uzman Görüşü

Cam ve Seramik İnşaat Malzemeleri

Karadağ 2008 yılında 41 milyon dolar değerinde seramik inşaat malzemeleri ithalatı gerçekleştirmiştir. Bu rakam bir önceki seneye göre %10'luk bir pazar daralmasına işaret etmektedir. Karadağ'ın en fazla seramik inşaat malzemeleri ithalatı gerçekleştirdiği ülkeler ve pazar payları şöyledir: Sırbistan %54, Bosna Hersek %20, İtalya %20, Arnavutluk %2, Hırvatistan %1. Türkiye Karadağ pazarına 2008 yılında 83 bin dolar değerinde seramik inşaat malzemeleri ihraç etmiş, pazardan ancak %0,2'lik pay alabilmiştir. Türkiye Karadağ'a seramik inşaat malzemesi ihraç eden ülkeler sıralamasında 8. sırada yer almıştır. 2009 yılı ilk dokuz ay ihracat değerleri ile 2008 yılının aynı dönemi ile karşılaştırıldığında ihracatımızın %13 arttığı görülmektedir.

Kaynaklar: www.trademap.org, <http://bilgi.dtm.gov.tr>, Uzman Görüşü

Demir Çelik

DEMİR ÇELİKTEN İNŞAAT AKSAMI (gtip: 7308)

Karadağ 2008 yılında toplam 15 milyon dolarlık demir veya çelikten diğer ince ve kalın borular ile içi boş profilleri Türkiye'nin bu dönemdeki ihracatı ise 361 bin dolar olmuştur. Türkiye'nin 1 milyar doları aşkın toplam dünya ihracatı ile karşılaştırıldığında Karadağ'a yaptığımız ihracatın potansiyelin çok altında olduğu görülmektedir. Karadağ'ın sektördeki ithalatından önümüzdeki süreçte daha fazla pay alacağı düşünülmektedir. Nitekim 2009 yılının ilk dokuz ayında bir önceki döneme göre % 30 yakın artış gerçekleşmiştir.

Sırbistan %35,6'lık pay ile pazarın en önemli tedarikçisidir. İkinci sırada %26,2 ile Bosna-Hersek yer almaktadır. İtalya (%14,4) Hırvatistan (% 6,2) ve Almanya (%4,7) diğer tedarikçilerdir. AB ülkeleri, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Slovenya'dan ithalat gümrük vergisinden muaftır. Türkiye'nin dahil olduğu MFN ülkeler için ise % 5 oranında gümrük vergisi uygulanmaktadır.

Kaynaklar: www.trademap.org, http://bilgi.dtm.gov.tr, Uzman Görüşü

DEMİR ÇELİK TELLERDEN ÖRME MENSUCAT (gtip: 7314)

Demir-çelikten örme mensucatta 2008 verileri ile 35 milyon dolarlık Karadağ pazarında 4 bin dolarlık bir ihracatımız vardır. 2009 yılında da hemen hemen hiç ihracatımız gerçekleşmemiştir. Bosna-Hersek %77,5'lik payla pazarın hakimi konumundadır. İkinci sırada Sırbistan (%20,2) gelmektedir. Takip eden diğer ülkelerin payları %1'in altındadır. Bosna-Hersek, Sırbistan ve Hırvatistan'a da %0 olarak uygulanan gümrük vergileri, AB ülkelerine %0-5,6 oranında, Türkiye'nin de içinde yer aldığı MFN ülkeleri için ise %1-8 arasında uygulanmaktadır.

Kaynaklar: www.trademap.org, http://bilgi.dtm.gov.tr, Uzman Görüşü

DEMİR VEYA ÇELİKTEN DİĞER İNCE VE KALIN BORULAR VE İÇİ BOŞ PROFİLLER (gtip: 7306)

Karadağ 2008 yılında 15 Milyon \$ demir veya çelikten diğer ince ve kalın borular ile içi boş profiller ithalatı gerçekleştirmiştir. Yeni kurulan bir ülke olmasına rağmen Karadağ, kuruluşunun ilk yılını takip eden 2 yıl içerisinde sektör ithalatını çok yüksek oranlarda arttırmıştır. Son 2 yıllık veriler incelendiğinde Karadağ'ın bu sektörde gerçekleştirdiği ithalat % 240 oranında artış göstermiştir. Türkiye'nin sektör itibariyle gerçekleştirdiği dünya toplam ihracatı ise 1,5 Milyar \$ dolayındadır. Ülkemiz bu sektörde dünya toplam ihracatının yaklaşık % 5,5'ini gerçekleştirmektedir. Buna göre Türkiye, demir veya çelikten diğer ince ve kalın borular ve içi boş profiller dünya toplam ihracatı içerisindeki payı ile en fazla ihracat gerçekleştiren 5. ülke konumundadır. Türkiye'nin 2008 yılında Karadağ'a bu sektörde gerçekleştirdiği toplam ihracat ise 6,9 Milyon \$ olmuştur. Türkiye bu ihracat rakamı ile Karadağ'ın en fazla ithalat gerçekleştirdiği ülkeler arasında % 46 pay ile 1. sırada yer almaktadır. Son 2 yıllık veriler incelendiğinde Karadağ'ın bu sektörde gerçekleştirdiği ithalatın ortalama artış oranı, dünya toplam ithalatının ortalama artış oranınının 3 katından daha fazladır. Türkiye'nin Karadağ'a gerçekleştirdiği ihracat ise son 2 yıllık dönemde çok yüksek oranda artış göstermiştir. Bu veriler dikkate alındığında Karadağ Türkiye için gelişen bir pazar konumunda bulunmaktadır.

Türkiye'nin 2008 yılında Karadağ'a gerçekleştirdiği demir veya çelikten diğer ince ve kalın borular ve içi boş profiller ihracatının tamamına yakınına 730619 gtip numaralı gaz veya petrol boru hatlarında kullanılan diğer borular oluşturmaktadır. Sektör içerisindeki diğer tüm ürünlerin payı yok denecek kadar azdır. Karadağ, günlük 5000 varil petrol üretimi gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte bu üretim Karadağ'ın toplam ihtiyacını karşılayacak düzeyde değildir. Son yıllarda yapılan rezerv araştırmalarına paralel olarak ülkede doğal gaz çıkarımı ve işlenmesi de gerçekleşmektedir. Ancak Karadağ'ın elinde bulunan doğal gaz rezervleri de tüketimin tamamını karşılayacak düzeyde bulunmamaktadır. Bu yüzden ülke doğal gaz ve petrol ihtiyacının çok büyük bir kısmını Rusya'dan ithal etmektedir. Buna bağlı olarak doğal gaz ve petrol boru hatlarının oluşturulması, yenilenmesi ve alt yapı çalışmalarının artması paralelinde demir veya çelikten boru ve profil ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. 2009 yılının ilk dönemlerinde ortaya çıkan ekonomik durgunluğun etkilerinin ortadan kalkması sonrasında, artan talebe bağlı olarak Karadağ'ın demir veya çelikten diğer ince ve kalın borular ile içi boş profiller ithalatının artması beklenmektedir.

Karadağ, Türkiye'den gerçekleştirdiği demir veya çelikten diğer ince ve kalın borular ve içi boş profiller ithalatı için % 1 ile % 10 arasında değişen oranlarda gümrük vergisi uygulamaktadır. Türkiye'nin en fazla ihracatını gerçekleştirdiği 730619 gtip numaralı gaz veya petrol boru hatlarında kullanılan diğer borular için uygulanan gümrük vergisi oranı % 1'dir. Karadağ'ın Avrupa Birliği ülkelerinden gerçekleştirdiği ithalat için uyguladığı gümrük vergisi oranı ise % 0'dır. Bu oran sektör içerisinde yer alan tüm ürün grupları için aynıdır.

Kaynaklar: www.trademap.org, bilgi.dtm.gov.tr, Uzman Görüşü, Euro Monitor – Karadağ Ülke Profili

Elektrikli Makineler ve Kablolar

ELEKTRİKLİ MAKİNELER (gtip: 85)

Telefon Cihazları (gtip: 8517)

8517 GTİP'li ürün grubunda: mobil hücresel telefon cihazları; sabit hatlarda kullanılan kablolu/kablosuz telefonlar; ses, görüntü veya diğer verileri almaya/vermeye mahsus baz istasyonları; ses görüntü ve diğer verileri alan, çeviren, ileten veya yeniden oluşturan, hatları birbirine bağlayan ve yönlendiren cihazlar; faks makineleri; sabit veya mobil telefonların, şebeke cihazlarının aksam ve parçaları gibi telefon vb. iletişim şebekelerinde kullanılan her türlü elektrikli cihazlar yer almaktadır.

Karadağ'ın 2008 yılı GTİP 8517 ithalatı bir önceki yıla göre %44 azalışla yaklaşık 40 milyon dolar olmuştur. İthalatta ilk beş ülke: İtalya, İsveç, Sırbistan, Slovakya ve Hırvatistan olarak sıralanmaktadır. İthalatın değer bazında %55'ini mobil telefon cihazları (gtip: 8517.12) oluşturmaktadır. İthalatta önem arz eden başlıca ürünler şunlardır:

- Püresesi ve diğer kabiosuz ağırlarda kullanılan telefon cihazları (gup: 8517.12): 22 milyon \$
- Ses, görüntü ve diğer verileri alan, dönüştüren veya yeniden oluşturan cihazlar (hatları birbirine bağlayan veya yönlendirenler dahil) (gtip: 8517.62): 6,4 milyon \$
- Ses, görüntü veya diğer verileri almaya/vermeye mahsus baz istasyonları (gtip: 8517.61): 5,9 milyon \$
- Telefon için elektrikli cihazların aksam, parçası (gtip: 8517.70): 3,6 milyon \$

Türkiye 2008 yılında Karadağ'a yaklaşık 13 bin dolarlık GTİP 8517 ürünleri ihraç etmiştir. Bir önceki yıla göre artış oranı %550 olup, ihraç edilen tek ürün 8517.70 GTİP'li "Telefon-telgraf için (GTİP 8517 kapsamındaki ürünlerin) elektrikli cihazların aksam, parçası" olmuştur. 2009 yılı Ocak-Eylül döneminde ise ihracat 2008'in aynı dönemine göre %70 azalarak 3 bin dolar olmuştur.

Karadağ 8517 GTİP'li ürünlerin ithalatında "MFN" ilkesi çerçevesinde Türkiye'ye %1 ila %3 oranında gümrük vergileri uygulamaktadır. AB ülkelerinden ithalatta ise %0 ile %1,5'lik oranlar söz konusudur. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya ve Moldova'dan yapılan ithalat ise serbest ticarete konudur.

Elektrik Devresi Teçhizatı, Gerilim < 1000 Volt (GTİP: 8536)

8536 GTİP'i içerisinde yer alan "gerilimi 1.000 Volt'u aşmayan elektrik devresi teçhizatı" ürün grubu, elektrik fişleri, prizleri, soketleri, ampul duyları, devre kesiciler, diğer elektrik anahtarları vb. ev ve/veya endüstriyel tip alçak ve orta gerilim elektrik teçhizatını kapsamaktadır.

Karadağ 2008 yılında 17 milyon dolar değerinde GTİP 8536 ithalatı yapmıştır. İthalat 2007 yılına göre %50 artmıştır. İthalatın gerçekleştirildiği başlıca ülkeler şunlardır: Sırbistan, Fransa, Almanya, Bosna-Hersek ve İtalya. GTİP 8536 ürün grubunun Karadağ'ın ithalatında önem arz eden başlıca ürünleri şunlardır:

- Diğer elektrik devresi teçhizatı -B.Y.S. (GTİP: 8536.90): 5,5 milyon \$
- Otomatik devre kesiciler (GTİP: 8536.20): 4,8 milyon \$
- Soketler ve fişler (GTİP: 8536.69): 3,7 milyon \$
- Diğer elekt. anahtarları (röle ve otomatik devre kesici hariç) (GTİP: 8536.50): 1,4 milyon \$
- Eriyen iletkenli sigortalar (GTİP: 8536.10): 549 bin \$

Türkiye'nin Karadağ'a GTİP 8536 ihracatı 2008 yılında, 2007'ye göre %200 artarak 55 bin dolara yükselmiştir. 2009 yılı dokuz aylık verilerine göre ihracat 2008'in aynı dönemine göre %92 azalarak 4.300 dolara düşmüştür. 2008 yılı ihracatında başlıca alt ürünler şunlardır:

- Soketler ve fişler (GTİP: 8536.69): 24 bin \$
- Diğer elektrik anahtarları (röle ve otomatik devre kesici hariç) (GTİP: 8536.50): 19 bin \$
- Otomatik devre kesiciler (GTİP: 8536.20): 6 bin \$
- Eriyen iletkenli sigortalar (GTİP: 8536.10): 4 bin \$

Karadağ 8536 GTİP'li ürünlerin ithalatında "MFN" ilkesi çerçevesinde Türkiye'ye %1'lik gümrük vergisi uygulamaktadır. AB ülkelerinden ithalatta ise oran %0'dır. Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Makedonya ve Moldova'dan yapılan ithalat serbest ticarete konudur.

Kaynaklar: www.trademap.com, http://bilgi.dtm.gov.tr, AB Pazara Giriş Veritabanı

KABLO VE TELLER (gtip: 8544)

2006 yılında bağımsızlığını ilan eden Karadağ geçtiğimiz yıl %7,5 oranında büyüme göstermiştir. Ancak küresel ekonomik koşullardan oldukça fazla etkilenerek durgunluğa giren Karadağ ekonomisinin 2010 yılının sonuna doğru durgunluktan çıkması beklenmektedir.

Karadağ 2008 yılında 3 milyar dolar toplam ithalat gerçekleştirirken, izoleli kablo ve tel ithalatı 35 milyon doları aşmıştır. Türkiye'nin Karadağ ile olan ihracatı önemli oranda artmaktadır. 2008 yılında Türkiye'den Karadağ'a yapılan toplam kablo ve tel ihracatı 31 bin dolar civarındadır.

2008 yılı toplam kablo ve tel ithalatına bakıldığında Karadağ'ın en çok gerilimi 80V.'u geçmeyen elektrik iletkenleri ithal ettiği görülmektedir. Gerilimi 80 V.'u geçmeyen elektrik iletkenleri Karadağ toplam kablo ithalatının dörtte üçüne yakınına oluşturmuştur. Bu ürün grubu için Türkiye 2007 yılında herhangi bir ihracat gerçekleştirilememişken 2008 yılında az da olsa ihracat yapılmaya başlanmıştır. Türkiye'nin Karadağ'a yaptığı toplam 31 bin dolarlık kablo ihracatı içerisinde en büyük pay ise iletişim alanında geniş bir kullanım alanına sahip, özellikle ses ve video iletiminde kullanılan koaksiyel kablo ve diğer koaksiyel elektrik iletkenlerine aittir.

2008 yılında 4684,7 GWh olan elektrik talebinin 3000 GWh'ini üretebilen Karadağ, geri kalan enerji ihtiyacını özellikle komşu ülkelerden sağlamaktadır. Potansiyel enerji üretiminin sadece %17'sinden faydalanan Karadağ, güneş ve rüzgar enerjisi tesislerinin yanı sıra özellikle hidroelektrik santrallerinin kurulması ile artan talebin karşılanmasını hedeflemektedir. Ülkenin henüz faydalanılmamış su kaynaklarındaki potansiyelin değerlendirilmesi konusunda Karadağ hükümetinin önemli projeleri mevcuttur. Örneğin, Moraça Nehri üzerine dört tane hidroelektrik güç tesisi yapılması öncelikli projeleri arasında yer almakta ve buradan yıllık 693 GWh üretim yapılması tahmin edilmektedir. Yeni santrallerin kurulması ve mevcut elektrik iletim ve dağıtım ağlarının yenilenmesi kapsamında Karadağ'ın elektrik iletkenlerine olan talebinin artması beklenmektedir.

Karadağ kablo ithalatının yarısından fazlasına sahip olan Sırbistan pazarda ilk sırada yer almaktadır. Karadağ'a en çok kablo ithal eden ülke sıralamasında Sırbistan'ı sırasıyla Hırvatistan, Almanya, Bosna Hersek ve Bulgaristan izlemektedir. Karadağ kablo ve tel ithalatından aldığı pay çok yüksek olmamakla birlikte Türkiye, 2008 yılında Karadağ'a yaptığı kablo ihracatındaki önemli artışı 2009 yılı ilk dokuz ayında da sürdürmeye devam etmiştir.

Kaynak: www.trademap.org, http://bilgi.dtm.gov.tr, www.euromonitor.com, "Doing Business in Montenegro: Country Commercial Guide" 2009, Uzman Görüşü

Elektronik

TELEVİZYON ALICILARI (GTİP: 8528)

8528 GTİP'li ürün grubu içerisinde her türlü televizyon cihazları/setleri, monitörler, video projektörleri, alıcı cihazı bulunmayan görüntü tüpleri/ekranları, televizyon yayınları için alıcı cihazlar (uydu alıcısı, set-top box, çeviriciler vb.) televizyon yayınlarıyla ilgili diğer teçhizat ve diğer görüntü (video) cihazları yer almaktadır.

Karadağ 2008 yılında 20 milyon dolar değerinde "televizyon, monitör ve projektör" ithalatı yapmıştır. İthalat bir önceki yıla göre %3,8 artmıştır. İthalatta başlıca ülkeler: Sırbistan, Slovakya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti ve Bulgaristan olarak sıralanmaktadır. Karadağ'ın GTİP 8528 ithalatındaki önemli ürünler şunlardır:

- Renkli televizyon alıcıları (GTİP: 8528.72): 14 milyon \$
- Otomatik bilgi işlem makinelerinde kullanılan monitörler (GTİP: 8528.51): 2,4 milyon \$
- Televizyon alıcı cihazları (herhangi bir ekranla birleştirilmeyenler) (GTİP: 8528.71): 2 milyon \$
- Monitörler (TV alıcısı bulunmayan, otomatik bilgi işlem makinelerinde kullanılmayan ve CRT'li olmayanlar) (GTİP: 8528.59): 932 bin \$

2008 yılında Türkiye'den Karadağ'a 231 bin dolarlık televizyon ve monitör ihracatı yapmıştır. İhracat 2007'ye göre %50 oranında azalmıştır. 2009 yılı dokuz aylık verilerine göre ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre %50 azalarak 84 bin dolara gerilemiştir. 2008 yılında ihracatta tek önem arz eden ürün 226 bin dolar değerinde ihracatı yapılmış olan renkli televizyonlardır (GTİP: 8528.72) .

Karadağ 8528 GTİP'li ürünlerin ithalatında "MFN" çerçevesinde ülkemize %1 oranında gümrük vergisi uygulamaktadır. AB ülkelerinden ithalatta ise gümrük oranı %0'dır. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya ve Moldova'dan yapılan ithalat ise serbest ticarete konudur.

Kaynaklar: www.trademap.com, http://bilgi.dtm.gov.tr, AB Pazara Giriş Veritabanı,

Ev Tekstili

Karadağ'da tekstile dayalı bir sanayi bulunmadığından ev tekstili ihtiyacının tamamına yakını ithalatla karşılanmaktadır. 2007'de 6,5 milyon dolar olan toplam ev tekstili ithalatı 2008'de 10,1 milyon dolara yükselmiştir. Ev tekstili ithalatında en önemli ürün grubunu 7,1 milyon dolarlık ithalatla "yatak çarşafı, masa örtüleri, tuvalet ve mutfak bezleri" oluşturmaktadır. Bu ürünlerin tedarikinde Çin %28, Türkiye %25 ve Sırbistan %22 payla ilk üç sırada yer almaktadır.

Kaynaklar: TradeMap (www.trademap.org), Uzman görüşü

Gemi İnşa Sanayi

Adriyatik ülkeleri arasında İtalya haricindeki en önemli turizm ülkesi olan Karadağ'da GSYİH'nin % 20'si turizm sektörü tarafından oluşturulmaktadır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (the World Travel and Tourism Council) tahminlerine göre önümüzdeki 10 yıl zarfında Karadağ turizm sektörünün her yıl % 10 reel büyüme kaydetmesi beklenmektedir.

2008 yılı ilk 10 aylık rakamlara göre Karadağ'ı 1,13 milyon turist ziyaret etmiş ve 7,6 milyon dolar tutarında gecelik konaklama yapılmış, söz konusu dönemde 500 milyon avro değerinde turizm geliri elde edilmiştir.

Toplam istihdamın % 20'si turizm sektöründedir. 2008 yılında yapılan doğrudan yabancı yatırımların % 22'si turizm sektörüne yöneliktir.

Ülkemizin yat ve benzeri deniz taşıtları sektöründe toplam 263 milyon dolarlık ihracatı bulunmaktadır ve bu ihracatı artırabilecek kapasite mevcuttur. Karadağ'ın sektördeki ithalatı 2008 yılında 25 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Karadağ ihracatımız ise 68 bin dolar düzeyindedir.

Bütün bu veriler göz önüne alındığında Karadağ, turizm yatırımları ve turistik ürünler konusunda firmalarımız için oldukça büyük bir potansiyel sunmaktadır.

Karadağ, yatlar vb. amaçlı ürünler için AB üyelerine % 0, ülkemizin de dahil olduğu MFN'ye % 3-5 oranında gümrük vergisi uygulamaktadır. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Moldova ve Sırbistan ve Rusya'dan yapılan ithalata gümrük vergisi uygulanmamaktadır.

Kaynaklar: www.trademap.org, http://bilgi.dtm.gov.tr, Uzman Görüşü

Hazır Giyim

Karadağ'da tekstil ve hazır giyime dayalı bir sanayi bulunmamaktadır. Ülkenin hazır giyim ihtiyacının tamamına yakını ithalatla karşılanmaktadır. 2007'de 54 milyon dolar olan toplam hazır giyim ithalatı 2008'de %50'lik artışla 81 milyon dolara yükselmiştir. En çok ithal edilen ürünler yaklaşık 9'ar milyon

uolarla uşortur , bayanlar için lakımlar, çekeler, ebideler ve elekler ve erkekler için lakımlar, çeketler ve pantolonlar” olmuştur. Karadağ’ın hazır giyim ithalatında Sırbistan %40’la en önemli tedarikçidir. Türkiye Karadağ’ın çorap ithalatında %29 payla önemli bir yere sahiptir.

Sırbistan’ı %28 payla İtalya, %12 payla Türkiye izlemektedir.

Kaynaklar: TradeMap (www.trademap.org), Uzman görüşü

Isıtma, Soğutma, Havalandırma

2008 yılında Karadağ’ın klima ithalatı 18 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalatın % 33’ü Çin’den, % 21’i Sırbistan’dan yapılmaktadır. Ancak Sırbistan’dan ithal edilen malların yaklaşık % 60’ının Çin mali olduğu dikkate alındığında ithalattaki Çin payı % 45’lere çıkmaktadır.

Türkiye’nin 2008 yılı ihracatı 724 bin dolar düzeyindedir ve Karadağ’ın klima ithalatında % 4’lük pazar payı bulunmaktadır.

Artan gelir seviyesi ve turizm yatırımlarıyla birlikte Karadağ klima pazarı firmalarımız önemli fırsatlar sunmaktadır.

Karadağ klimalar için AB üyelerine % 0, ülkemizin dahil olduğu MFN’ye % 5 oranında gümrük vergisi uygulamaktadır. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Moldova ve Sırbistan’dan yapılan ithalata gümrük vergisi uygulanmamaktadır.

Kaynaklar: www.trademap.org, bilgi.dtm.gov.tr, Uzman Görüşü

İş ve Maden Makineleri

Karadağ’ın 2008 yılında gerçekleştirdiği 108 milyon dolarlık inşaat ve maden makineleri ithalatında öne çıkan ürün grupları dozer, greyder, ekskavatör, skreyper; toprak, maden, cevher taşıma, ayırma, seçme makineleridir. Karadağ 2008 yılında söz konusu ürün gruplarından 38 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Bu rakam bir önceki seneye göre %58’lik bir pazar artışını işaret etmektedir. Karadağ’ın en fazla ithalat gerçekleştirdiği ülkeler ve pazar payları şöyledir: Almanya %24, Slovenya %17, Sırbistan %16, İtalya %11, Avusturya %7. Türkiye Karadağ pazarına 2008 yılında 73 bin dolar değerinde dozer, greyder, ekskavatör, skreyper; toprak, maden, cevher taşıma, ayırma, seçme makineleri ihraç etmiş, pazardan ancak %0,2’lik pay alabilmiştir. Türkiye Karadağ’a söz konusu ürünlerden en fazla ihraç eden ülkeler sıralamasında 17. sırada yer almıştır. 2009 yılı ilk dokuz ay ihracat değerleri ile 2008 yılının aynı dönemi ile karşılaştırıldığında ihracatımızın %96 azaldığı görülmektedir.

Kaynaklar: www.trademap.org, http://bilgi.dtm.gov.tr, Uzman Görüşü

Kozmetik ve Kişisel Bakım Ürünleri

Pazarda, yerli firmaların dışında birçok irili ufaklı yabancı firma pazarlama faaliyetleri yürütmektedir. L’Oréal, Procter & Gamble ve Unilever gibi uluslararası bilinen ve dağıtım ağı çok geniş olan firmaların yanı sıra Aroma (Bulgaristan), Dr.Scheller (Almanya), Erkul Kozmetik (Türkiye), Alfar Kozmetik (Türkiye), Keune Haircosmetics (Hollanda), Kozmetika Afrodita (Slovenya), Kozmetika Alisa (Sırbistan), Kozmetika Mirjana (Sırbistan), L’erbario Toscano (İtalya), Mega Disposables (Yunanistan), Swiss Arabian Parfumes (BAE) gibi küçük ve orta büyüklükteki firmalar da çok yoğun faaliyet göstermektedir. Son yıllarda ulusal markaların ve lüks yabancı markaların dışında pazarda Avon, Loccitane ve Lush gibi markaların çeşitli temsilcilikleri faaliyet göstermeye başlamıştır. Ayrıca pazarda son birkaç yıldır özel dükkanlar da satılan doğal kozmetik ürünlere olan talep artmaya başlamıştır.

Karadağ kozmetik ve kişisel bakım ürünleri iç tüketiminin önemli bir kısmını ithalat ile karşılamaktadır. Karadağ’ın kozmetik ve kişisel bakım ürünleri ithalatı 2008 yılında toplam 39 milyon dolar olmuştur. İthalat 2007 yılına göre % 50 oranında artmıştır. Kozmetik ve kişisel bakım ürünleri ithalatının yaklaşık % 50’ sini güzellik ve makyaj müstahzarları, % 20’sini saç müstahzarları, %15’ini tıraş müstahzarları ve deodorantlar, %13’ünü parfümler ve tuvalet suları ve %3’ünü ağız ve diş sağlığını korumaya mahsus müstahzarlar oluşturmaktadır.

Ülkenin 3304 GTİP grubunda bulunan güzellik ve makyaj müstahzarları ithalatı bir önceki yıla göre %77 oranında artarak 2008 yılında 19 milyon dolar olmuştur. Toplam güzellik ve makyaj ürünleri ithalatının % 84’ünü cilt bakım ürünleri ve %16’sını makyaj ürünleri oluşturmaktadır. İthalatın yaklaşık %60’ı başta Sırbistan ve Slovenya olmak üzere bölge ülkelerinden gerçekleştirilmektedir. Sırbistan pazarın en büyük tedarikçisidir ve pazar payı yaklaşık %43’tür. Diğer önemli tedarikçi ülke ise yaklaşık % 20’lik pay ile ABD’dir. Türkiye’nin 2008 yılında Karadağ’a olan güzellik ve makyaj müstahzarları ihracatı 179 dolar olmuştur ve 2007 yılına göre % 37 oranında artmıştır. Türkiye’nin Karadağ’ın güzellik ve makyaj müstahzarları ithalatı içindeki payı %1’dir. Manikür ve pedikür ürünleri, dudak rujları ve parlaticıları, göz makyaj ürünleri, alıklar ve pudralar Türkiye’nin Karadağ’a ihraç etmekte olduğu başlıca güzellik ve makyaj ürünleridir.

Türkiye son yıllarda saç bakım ürünleri başta olmak üzere, tıraş ürünleri, tüy dökücüler, banyo ve duş ürünleri özellikle el sabunları, dudak ve göz makyaj malzemeleri, deodorantlar ve ter önleyici ürünler, parfümler, kolonyalar ve bebek bakım ürünleri üretiminde çok önemli gelişmeler kaydetmiştir. Karadağ’ın ithal etmekte olduğu kozmetik ürünlerinin Türkiye’nin ihracat potansiyeli ile örtüşmesi, pazarın konumu dikkate alınarak yapılacak tanıtım çalışmalarıyla, Türk kozmetik ürünlerinin ihracatının ülke artacağı düşünülmektedir.

Mobilya

Dünyanın en yeni ikinci devleti olan Karadağ'ın Türkiye'den olan ithalatının %2'sini mobilya ithalatı oluşturmaktadır. Karadağ'a 2006 yılında 222 bin dolar, 2007 yılında 403 bin dolar tutarında olan mobilya ihracatımız 2008 yılında 1,2 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır.

Karadağ'ın toplam mobilya ithalatı 2006 yılında 35 milyon dolar, 2007 yılında 67 milyon dolar ve 2008 yılında 90 milyon dolar seviyesinde gerçekleşirken en önemli üç tedarikçinin Sırbistan, İtalya ve Slovenya olduğu görülmektedir. Bu üç ülke pazarın dörtte üçüne hakimdir. Türkiye ise %1,3 pay ile pazardaki ülkeler arasında sekizinci sırada yer almaktadır.

2008 yılında Karadağ'a gerçekleştirilen 1,2 milyon dolar değerindeki mobilya ihracatımızın %79 oranındaki kısmını 948 bin dolar değerindeki ihracat ile 9403 gtip nolu diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları kalemi oluşturmaktadır. Bu kalem altında yer alan metalden diğer mobilyalarda gerçekleştirilen ihracat 425 bin dolar iken Karadağ'ın dünyadan gerçekleştirdiği ithalat 6 milyon dolar değerindedir. 215 bin dolar ihracat yaptığımız ahşaptan diğer mobilyalarda Karadağ'ın yaptığı ithalatın 30 milyon dolar değerinde olması dikkat çekicidir. Ayrıca mutfaklarda ve yatak odalarında kullanılan türden ahşap mobilyalar için Karadağ 12 milyon dolar değerinde ithalat yaparken Türkiye'den bu ürün grubunda yapılan ihracat yalnızca 9 bin dolar seviyesinde kalmıştır. Karadağ'a toplam mobilya ihracatımız için 9401 gtip nolu oturmaya mahsus mobilyalar kalemi ise %19 paya sahiptir. 230 bin dolar değerinde ihracat yapılan bu kalem içinde en önemli alt gruplar 79 bin dolar değerinde ihracat ile ahşap iskeletli oturmaya mahsus diğer mobilyalar, 40 bin dolar değerinde ihracat ile yüksekliği ayarlanabilen oturmaya mahsus döner koltuk ve sandalyeler, 33 bin dolar değerinde ihracat ile metal iskeletli oturmaya mahsus diğer mobilyalar ve 30 bin dolar değerinde ihracat ile oturmaya mahsus mobilyaların aksam ve parçalarıdır. 940140 gtip nolu yatak haline getirilebilen oturmaya mahsus mobilyalar için Karadağ'ın 1,5 milyon dolar değerinde ithalat yapmasına karşın Türkiye'den çok güçlü olduğumuz bu ürün grubunda pazara ihracat yapılmamıştır. 2009 yılı ilk dokuz aylık döneminde oturmaya mahsus mobilya ihracatımızda bir önceki yıla göre %57 oranında azalma yaşanırken 9403 gtip nolu diğer mobilyalar kaleminde de %85 oranında azalma görülmektedir.

Karadağ'ın 627 bin dolayındaki nüfusunun %66'sını 15-64 yaş arası nüfus oluşturmakta, toplam nüfusun %60 oranındaki kısmı şehirlerde yaşamakta ve ülkede 184 bin hane bulunmaktadır. Karadağ küçük bir ekonomi konumunda olmakla birlikte yaşamakta olan durgunluğun 2010 yılı sonunda sona ermesi ile birlikte pazara mobilya ihracatımızın yeniden artış yaşayacağı düşünülmektedir.

Ülkemiz mobilya ürünleri Karadağ'a girerken %5-%10 arasında gümrük vergisine tabi iken pazardaki önemli rakiplerimizden olan AB ülkelerine %0 ile %7 arasında gümrük vergisi uygulanmaktadır. Ayrıca Karadağ'ın, en çok ithalat gerçekleştirdiği ülkeler arasında bulunan Sırbistan, Bosna Hersek ve Hırvatistan'dan gerçekleştirdiği ithalat gümrük vergisinden muaftır.

Kaynak: http www.trademap.org, http://bilgi.dtm.gov.tr, Euromonitor

Otomotiv Ana ve Yan Sanayi

Karadağ'da otomotiv pazarı 2004 yılından sonra iyileşme göstermiştir. Karadağ'da %89'u binek otomobil olan 100.000 adet araç kaydı mevcuttur. Karadağ yan sanayi pazarında Güneydoğu Avrupa Bölgesine üretim yapan Kocnica otomobil ve traktör fren fabrikası, Kragujevac'da yer alan October 21 oto yan sanayi tesisi ve Sloven Cimos firması üretim yapmaktadır.

Karadağ'ın dünyadan oto ana sanayi ithalatı yıllar itibariyle artış göstermiştir. Karadağ'ın dünyadan oto ana sanayi ithalatı 2008 yılında bir önceki yıla göre % 32 artarak 192 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalatında başlıca ülkeler Almanya, Sırbistan, İtalya, Slovenya ve ABD'dir. Karadağ'ın 8703 grubunda yer alan binek otomobil ithalatı 2008 yılında bir önceki yıla göre % 34 artarak 106 milyon dolar olmuştur. İthalatında başlıca ülkeler Sırbistan, Almanya, Slovenya, İtalya ve ABD'dir. Karadağ'ın 8704 grubunda yer alan kamyon ithalatı 2008 yılında bir önceki yıla göre % 64 artarak 44 milyon dolar olmuştur. İthalatında başlıca ülkeler Almanya, Sırbistan, İtalya, Slovenya ve Avusturya'dır. Karadağ'ın 8702 grubunda yer alan otobüs-minibüs-midibüs ithalatı 2008 yılında % 28 azalarak 7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalatında başlıca ülkeler Sırbistan, Türkiye, Almanya, Fransa ve İtalya'dır.

Türkiye'nin Karadağ'a oto ana sanayi ihracatına baktığımızda, 2008 yılında bir önceki yıla göre % 11 artarak 2.4 milyon dolara ulaştığı görülmektedir. Karadağ'a 2008 yılında oto ana sanayi ihracatında en fazla ihracı gerçekleşen ürün 1.6 milyon dolarla 8702 grubunda yer alan otobüs-minibüs-midibüstür. Bunu sırasıyla 225 bin dolarla 8704 grubunda yer alan kamyon ve 58 bin dolarla 8703 grubunda yer alan binek otomobiller takip etmektedir. Türkiye'den 2009 yılının ilk dokuz ayında Karadağ'a oto ana sanayi ihracatı gerçekleşmemiştir.

Karadağ'ın dünyadan yan sanayi ithalatı 2008 yılında bir önceki yıla göre % 24 artarak 55 milyon dolar olmuştur. İthalatında başlıca ülkeler Sırbistan, Almanya, Slovenya, İtalya ve Bosna Hersek'tir. Karadağ'ın dünyadan yan sanayi ithalatında en fazla ithal ettiği 8708 grubu bir önceki yıla göre %19 artarak 21 milyon dolar olmuştur. Bu grubun altında en fazla ithal edilen ürünler diğer aksam ve parçalar, karoseri aksamı, debriyaj ve aksamı ve fren ve aksamıdır. İthalatında başlıca ülkeler Sırbistan, Almanya, İtalya, Bosna-Hersek ve Slovenya'dır. 2008 yılında Karadağ'ın dünyadan oto yan sanayi ithalatında diğer önemli ürünler sırasıyla 11 milyon dolarla dış lastikler, 4.3 milyon dolarla

aküler ve 4 milyon dolarla motor aksamı ve parçalarıdır.

Türkiye'nin Karadağ'a oto yan sanayi ihracatı 2008 yılında 216 bin dolar olmuştur. Söz konusu ihracat 2009 yılı ilk dokuz ayında %44 azalarak 105 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. En fazla ihracı gerçekleştiren 8708 grubu 2008 yılında 65 bin dolar olmuştur. Bu grup içinde en fazla ihracı gerçekleştiren ürünler tamponlar, karoseri aksamı, diğer aksam ve parça ve tekerlek aksamıdır. 8708 grubu ihracatı da 2009 yılının ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %17 azalarak 49 bin dolar olmuştur.

Karadağ yüz ölçüm ve nüfus açısından küçük bir ülke olması nedeniyle araç parkı da küçük kalmaktadır. Ancak yan sanayinde gelişen pazar görünümündedir. Bu ülkeye yapılan yan sanayi ihracatımızın gerek değer, gerek Karadağ'ın ithalatından aldığı pay açısından istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir.

Karadağ'ın ithalat yapısının Türkiye'nin ihracat potansiyeline hitap ediyor olması ve aynı zamanda Karadağ'ın işlenmemiş ürün ve yarı mamul ihracatının Türkiye'de işlenerek Karadağ ve üçüncü ülke pazarlarına yönlendirilebilecek olması iki ülke ticareti açısından olumlu bir faktördür. Bu çerçevede, iki ülke arasında otomotiv ve yan sanayi alanında işbirliği olanakları mevcuttur.

Kaynak: www. bilgi.dtm.gov.tr, trademap, <http://www.buyusainfo.net>, Uzman görüşü

Tarım Alet ve Makineleri

Önemli bir tarım ülkesi sayılabilecek Karadağ'da Akdeniz iklimi hüküm sürdüğünden ülkemizde yetişen hemen her ürün yetiştirilebilmektedir. 2007 yılı verilerine göre Karadağ'ın GSYİH'sinin % 10'unu tarım sektörü oluşturmaktadır, ancak GSYİH'nin % 17'sini oluşturan sanayi sektöründe tarımsal sanayi, alüminyum ve çelik sanayilerinden sonra önemli bir ağırlığa sahiptir.

AB'ye üyelik yolunda önemli gelişmeler kaydeden Karadağ'ın AB üyelik müzakerelerine başlaması durumunda AB desteklerinden önemli ölçüde faydalanacağı açıktır. Bu durum özellikle tarım sektöründe önemli gelişmeler olacağına işaret etmektedir.

2008 yılında 10 milyon dolar değerinde traktör ve 5 milyon dolar değerinde tarım makinesi ithal edilmiş olan Karadağ'a henüz ihracatımız bulunmamaktadır.

Karadağ tarım makineleri için AB üyelerine % 0, ülkemizin içinde yer aldığı MFN'ye % 1 oranında gümrük vergisi uygulamaktadır. Traktörler için gümrük vergisi sıfırdır, ancak kullanılmış traktörlerde MFN'ye % 5 oranında gümrük vergisi uygulanmaktadır. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Moldova ve Sırbistan'dan yapılan ithalata gümrük vergisi uygulanmamaktadır.

Kaynaklar: TradeMap (www.trademap.org), Uzman görüşü

Temizlik Maddeleri

Temizlik maddeleri sabun vb. kişisel temizlik maddeleri ile çamaşır, çamaşır, bulaşık makinesi deterjanları, yüzey temizlik maddeleri vb. ürünleri kapsamaktadır. Söz konusu ürünlerde Karadağ'ın ithalatı 2008 yılı itibarıyla 21,1 milyon dolardır. Ülkenin ithalatı bir önceki yıla göre % 30 oranında artmıştır. Karadağ'ın temizlik maddeleri ithalatının % 83,7'sini deterjanlar oluşturmaktadır. Türkiye'nin bu ülkeye yönelik toplam temizlik maddeleri ithalatı ise 2008 yılında 37,8 bin dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Karadağ'a gerçekleştirdiğimiz temizlik maddeleri ihracatında ilk sırada kalıp sabunlar bulunmaktadır. Kalıp sabunun Karadağ'a yönelik ihracatımız içindeki payı % 28,7'dir. İkinci sırada ise % 26,7'lik payı ile perakende satışa hazır ev temizlik maddeleri bulunmaktadır. Pazardaki önemli rakiplerimiz ise İtalya, Almanya, Hollanda ve Çin'dir. 2009 yılının ilk 9 ayında söz konusu pazara gerçekleştirdiğimiz temizlik maddeleri ihracatımız % 106 oranında artmıştır.

Karadağ ekonomisinin 2010 yılından itibaren büyüyeceği yönünde beklentiler bulunmaktadır. Ayrıca Karadağ serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini yaşamaktadır. Yeniden yapılanma sürecinde olan Karadağ pazarının yeni ürün ve markalara açık konumda olması ve pazarın henüz doyum noktasına ulaşmamış olması temizlik maddeleri ihrac eden firmalarımız açısından fırsat yaratmaktadır. Pazarın şu anki konumu uzun vadeli olarak pazara yönelmek isteyen firmalarımız açısından uygun bir ortam yaratmaktadır.

Bu nedenle mevcut bulunan ortamdan yararlanabilmek için pazarın yakından takip edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kaynak: EIU, DTM, Trade Map, Uzman Görüşü

Karadağ - Düzenlenen Önemli Fuarlar